

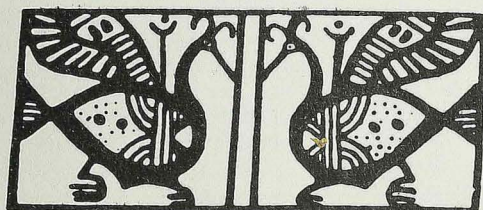


ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ, ΣΟΦ. ΛΑΖΑ-
ΡΟΥ, ΕΥΑΓΓ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΓΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΘΕΜΙΣ
ΣΙΑΠΚΑΡΑ - ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ, ΤΟΜ VAN DEEL, ΘΕΟΚ. ΚΟΥΓΙ-
ΑΛΗΣ, ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΑΔΙΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ,
GERARD DE NERVAL, ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ, Δ.Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, ΝΙ-
ΚΟΣ ΜΑΚΡΗΣ, ΑΛ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΔΗΜ. ΖΑΔΕΣ, ΔΗΜ. ΓΙΑ-
ΚΟΣ, ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

346-348

ISSN 0554 - 3363



ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900

Για τους Συνδρομητές 'Ελλάδας:
Παρακαλώ να πληρώνεται ή συνδρομή στην ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
Πίστωση Λογαριασμού 080/51260530
στο όνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης
αιτιολογία: Συνδρομή περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» έτος ...
και να μας στέλλεται ή απόδειξη για τὰ βιβλία μας.

Έτησια συνδρομή	Κ€4.00
Έτησια συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	Κ€5.00
Έτησια συνδρομή 'Ελλάδος	\$20 (δολάρια)
Έτησια συνδρομή έξωτερικού	\$20 (δολάρια)
Τιμή τεύχους	Κ€1.00

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
Ἀνάτυπα πληρώνονται στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Στὸν Κύπριο Νικητὴ τῶν Κοινοπολιτειακῶν Ἀγῶνων	σ. 175
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ: Τῆς Κύπρου	175
ΣΟΦ. ΛΑΖΑΡΟΥ: Τὰ σπίτια μας ἀπ' ἐκεῖ	176
ΕΥΑΓΓ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ: Ἡ θεωρία τοῦ κοσμοπολίτη καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος	179
ΑΓΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Ἦταν κάποτε	181
ΘΕΜΙΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑ - ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ: Ἡ Λεμεσὸς πὺ γνῶρισα	182
ΚΩΣΤΑΣ ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ: Ἀδούλωτο	184
TOM VAN DEEL (μετ. Θεοκλ. Κουγιάλης): Ἔξι ποιήματα	185
ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Ἡ νύκτα	187
ΝΑΔΙΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Ὁ Ζωνᾶς	188
Gerard de Nerval (μετ. Χρ. Κάρμιος): Ποιήματα	196
Δ.Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ: Εἰκόνα ντροπῆς	199

ΚΑΘΕΜΗΝΑ — ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ — Κ. Χρυσάνθη «Ἡ κληρονομικότητα στὴν ἀρχαία Ἑλληνική ἰατρική ἀντίληψη», «Πανακοθήκη Ἰωάννη Κισσονέργη», «Ὁφειλὴ σὲ γιάτρο» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Νίκου Μακρῆ: Κ. Τσιρόπουλου «Μυστήριον» — Κ. Χρυσάνθη: Βασ. Κατσαβοῦ «Ὀνειρο στὴν κόλαση», Ἀλ. Βασιλείου «Γιάννης Μαρρές», Σ. Χαρίτου «Πάφος 1924-1984», Ζήν. Ζανέτου «Εἰσόδια», Γ. Πετούση «Ὁ ἀδελφός μου Ὀνήσιλος», Κυρ. Ντελόπουλου «Ἡ παιδικὴ ἀποθήκη», Ἀχ. Λυμπορίδη «Ἐξέχουσες μορφὲς τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας», Σόνια Σωτηροῦδη «Ποιήματα '88» — Δημ. Εὐαγγελίδη: Δημ. Παπακωνσταντίνου «Σκιαμαχία» — ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ — Ἀλ. Βασιλείου «Κ. Χρυσάνθη βιβλία» — Δημ. Ζαζὲ «Κ. Χρυσάνθη. Δὺ μόνοπράκτα» — Δημ. Γιάκου «Κ. Χρυσάνθη: Τὸ κόκκινο δωμάτιον» — ΜΝΗΜΗ — Φρ. Βράχα: Γιώργος Κουρνούτος — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Ἄνδρ. Σοφοκλέους: Ἐφημερίδα «Κίτιον».

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΘ΄

ΟΚΤΩΒΡΗΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1989

ΑΡ. 346-348

ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΟ ΝΙΚΗΤΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Ἄν κάποτε τὸν Πίνδαρο ἀντικρίσω
στὰ Ἑλύσια Ὀρθόδοξα Πεδία -
Κεῖνος πανεύφημος ἀρχάγγελος τῶν ὕμνων
κι ἐγὼ νησιώτης μὲ δωρήματα στὴ λαμπροφόρα Κύπρο,
συνώνυμος τῶν ἤχων τῆς -
θα ἐκλιπαρήσω τὴν πολύφθογγη λαλιά του
νὰ ὑμνήσει τὸ μυσταγωγὸ τοῦ στίβου στὸ τριπλὸ ἄλμα
τὸ Μάριο Χατζηανδρέου, ποὺ χάρισε τὴ νικηφόρα λάμψη
στὴν Κύπρο μας σὲ ξένη γῆ ὑψηλόφρονας,
ἡγεμονίδα ἀνακηρύσσοντας τὴ νῆσο του!

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἀντίσταση κι ἀπαντοχή.
Ἡ πάλη με το πνεῦμα του κακοῦ
ἦταν τῆς μοίρας σου.
Στο δίδαξε ἡ πορεία τῶν αἰώνων.
Ἡ γῆ σου το γνωρίζει περιμένει.
Κρατᾷ το σπόρο μέσα ζωντανὸ
κι ὄλο κυοφορεῖ, κάτω ἀπὸ βάρβαρα
πατήματα, τὶς νέες δυνάμεις.
Ἡ πίστη σου γερὰ θωρακισμένη
με τον ἀρχαῖο θώρακα του Ἀγαμέμνονα
δώρο ἀπὸ το χαλκὸ σου, κεντημένον
περίτεχνα με τῆς νίκης τὰ σύμβολα.
Το ξέρουν τὰ περήφανα βουνά σου.
Τον οὐριό ἀνεμο σμιζονται.
Κι ὁ Διγενὴς κόβει ξανά τὴν Πέτρα
του Ρωμιοῦ ἀπὸ τον Πενταδάκτυλο
καὶ στο γιאלὸ τῆς Κύπριδας
τὴ σφεντονίζει.
Και σμίγει ἡ ὁμορφιά κι ἡ δύναμη
σφραγίδα του Νησιοῦ σου.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΜΑΣ ΑΠ' ΕΚΕΙ

Τα σπίτια μας απ' εκεί προβάλλουν,
 πού ξανακούστηκε, με προσωπεία
 σαν τα θυμηθούμε και πιάνουμε στα χέρια μας
 παλιές φωτογραφίες ή τα κουβαλάμε
 κάτω από τα μάτια μας με δυνατές διόπτρες
 για να δηλώσουν τάχα πένθος και λύπη που μας χάσαν
 ή για να μας πικραίνουν;

Ο Γιάννης, μια περίπτωση, πολλές Κυριακές
 άδειες από κολύμπι και κυνήγι
 από ανεξήγητο εφιάλη νόστου καταλήγει
 στο τελευταίο ελληνικό φυλάκιο, κάπου
 στο δρόμο προς το Παραλίμνι, σταματάει
 σε ύψωμα τη μερσεντές βγαίνει στη στέγη
 με τις διόπτρες που αγόρασε για τούτο
 απο τ' αδασμολόγητα περιδιαβάσει κάμποση ώρα
 ώσπου φτάνει στο σπίτι του και τσαπ
 το βάζει ολόκερο με την αυλή του στο φακό
 το κουβαλάει από δω, ανάλαφρο που είναι,
 το χαϊδεύει μέσα στη χούφτα του
 στέκεται μπρος στην πόρτα του, πώς θα 'θελε
 να βγάλει το κλειδί από την τσέπη
 να το ανοίξει, μα είναι μια εικόνα,
 πιο εύκολα ανοίγει την καρδιά του
 και ρέει ένας ποταμός
 καθάρια λυρικά νερά πίνουν
 τα ξηραμένα δέντρα της αυλής τα φρυγμένα παράθυρα
 οι πληγωμένοι τοίχοι δροσίζεται

όμως γυρνάει το πρόσωπο από κει

αδιαφορεί σαν ξένο.

Κι όταν καμιά φορά το πιάσει ο Γιάννης ξάφνου
 σε ώρα που ανοίγει την καρδιά του
 φιλόξενα σε Τούρκους
 ποντίκια σαύρες κι ερπετά
 κι αρχίζει να λυπάται που το χάνει
 τούτο σαν ον νοήμον βγάζει από την τσέπη του τα χέρια

και βάζει προσωπίο μιαν ομηρική ασπίδα
 ζωγραφισμένος όμορφα επάνω της ο κόσμος
 της Αμμοχώστου να την εγκαταλείπει ανυπεράσπιστη συρφετός
 έντρομος βιαστικός με κάθε τροχοφόρο
 κι η πόλη σαν παγιδευμένη γυναίκα να ουρλιάζει
 που θ' ατιμαστεί βλέποντας τον Τούρκο να μπαίνει
 βιαστής και χαλαστής και αλαζόνας.

Ο Γιάννης ακόμα να μπει σε τούτα που λέω
 και φτιάχνει ελεγεΐα
 γεμάτα νοσταλγία και πολλή ειρωνεία
 όμως γεμάτα, η αλήθεια, γοητεία
 ή κάνει τον τελάλη και μαζεύει τις γυναίκες
 όλες της Κύπρου εκεί στο συρματοπλεγμα
 να συγκρουστούν με τον άγριο Τούρκο να ματωθούν
 να εξευτελιστούν μισόγυμνες να βιαστούν
 όμως ν' ανοίξουν δρόμο να βαδίσουν προς τα σπίτια μας
 που τάχα περιμένουν. Να μπουν φωτογραφία
 να δει ο έξω κόσμος τον αγώνα μας
 ο κόσμος ως τη μακρινή Αυστραλία κι ακόμα

πιο πέρα ως την Παλαιστίνη. Κι ο Γιάννης την ώρα τούτη
 στο άλλο του σπίτι το από δω πλούσιο
 στολισμένο μαλακό σαν αγκαλιά και στήθη ερωμένης
 να κάθεται φουμάροντας με λίγο μεζέ
 κι ένα ουίσκι στο πλευρό του ν' ακούει ραδιόφωνο
 και να μαλώνει την πικράδα των Τούρκων
 σε ανυπεράσπιστες γυναίκες.

Γιάννη Γιαννάκη Γιάννηδες άσε τη μερσεντές
 τη δυσκοθήκη την τουρίστρια καταμέρος
 και βρες το θάρρος άντρα που σου λείπει
 αυτοί που σκοτωθήκαν σκοτωθήκαν δεν ξανασκοτώνονται
 για σένα και να τους παρακαλός και να τους τιμάεις
 με μαύρους αντριάντες ανορθόγραφους
 μνημόσυνα και λόγια του αέρα κουραφάξαλα
 δεν ξαναπαίρνουν όπλο
 δεν τους γελάς ξανά περισσότερο τους ερεθίζεις.

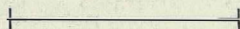
Εδώ που στέκεις και κοιτάεις και λες
 το σπίτι που άφησες δικό σου

καλύτερα είναι να έρθεις βράδι ή
αυγή και να συρθείς ή να περπατήσεις ορθός
κι ό,τι θέλει ας γίνει
(πώς έρχονται απο κει εδώ οι Τούρκοι
αυτοί που τους λέμε αυτόμολους που δεν είναι)
να περπατήσεις λέω ή να συρθείς
στο σπίτι που ακόμα το λες δικό σου
να το αγγίζεις να του πεις να κόψεις
ένα κλωνί δεντρο να πάρεις
μια χούφτα χώμα απ' την αυλή σου
να υποσχεθείς
και να δεις που θ' ανάψει το τζάκι του
θα το κρατάει αναμμένο για σένα χίλια χρόνια
με το πρόσωπο στραμμένο προς τα δω
περιμένοντας.

Υπάρχει κι άλλος τρόπος δύσκολος
μα ξέχασέ τον. Έτσι που μας μάθαν και να θέλουμε
τέτοιο πράγμα δε γίνεται.

9-10.9.89

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ



Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἐκλήθην νὰ ὀμιλήσω στὴν τελετὴν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν στὸ Ἰδρυμα Μακαρίου τοῦ Γ' τὴν Παρασκευὴν. Ὡς θέμα τῆς ὀμιλίας μου ἐπέλεξα τὴ φιλοσοφία τοῦ Ζήνωνος ἀπὸ τὸ Κίτιον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλοφυέστερους Κυπρίους τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διανόηση ἐσφράγισεν ἀνεξίτηλα τὸν μεταγενέστερον φιλοσοφικὸν στοχασμόν. Εἰδικώτερα, μ' ἐνδιαφέρει νὰ δείξω πὼς πολὺ πρὶν τὸν στωικὸν φιλόσοφο Χρυσίππον, καθὼς αὐτὸ νομίζεται συνήθως, ὁ Ζήνων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ἔννοιας τοῦ κοσμοπολίτου, ὅχι δηλαδὴ τοῦ πολίτου μιᾶς μεμονωμένης πόλεως - κράτους ὅπως τούτο συνέβαινε στοὺς κλασσικοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀλλὰ τοῦ πολίτου μιᾶς κοινωνίας οἰκουμένης, πέρα ἀπὸ κράτη καὶ ἀπὸ ἐπικράτειες, μιᾶς κοινωνίας πανανθρώπινης.

- Πὼς ὁ Ζήνων ἔφθασε νὰ συλλάβει τὴν ἔννοιαν τοῦ κοσμοπολίτου;

Ἀκριβῶς τούτο θέλω νὰ δείξω, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ζήνων εἶναι φιλοσοφικὸς πρωτοπόρος ἐπειδὴ συνέλαβε ἐγκαίρως τὸ μήνυμα τῶν ἱστορικῶν καιρῶν τῆς ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πού συγκεκριμένα ἡ ἔναρξή της σημαδεύεται ἀπὸ τὴν ἐπέκταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χάρη στὴν πολιτιστικὴ, κυρίως, δράση τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐξαφανίζονται σύνορα καὶ τοπικὲς διαφορὲς, καὶ δημιουργεῖται ἕνας ἐνιαῖος γεωγραφικὸς καὶ πνευματικὸς χῶρος ὅπου τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο πρυτανεῦει χάρη στὴν ποιοτικὴ του ἀνωτερότητα. Ὅλοι οἱ ἐπιμέρους πολιτισμοὶ συγχωνεύονται στὸν ἑλληνικόν. Ἀκόμη καὶ μέσα στὸ ἰουδαϊκὸ ἔθνος μὲ τὴ μακραίωνα παράδοσή του παρατηρεῖται ἡ ἔντονη τάση ὑιοθετήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν ἀναφέρομαι κἀν στὴν ἑλληνικὴ Αἴγυπτο ἢ στὴν Κάτω Ἰταλία πού εἶχε ἤδη ἐξελληνισθεῖ ἀπὸ αἰῶνες.

Χρειαζέται μήπως νὰ ὑπενθυμίσω πὼς ἀργότερα ὁ Πλωτῖνος δίδασκει στὴν ἴδια τὴ Ρώμῃ στὰ ἑλληνικά, πὼς ἡ γλῶσσα τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, μέχρι τοῦ πέμπτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ; Ὁ Ζήνων στάθηκε ὁ πρῶτος διανοητὴς πού ἀξιολόγησε φιλοσοφικῶς τίς τεράστιες δυνατότητες τίς ὁποῖες ἡ ἑλληνιστικὴ κοινωνία προσέφερε στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ συγκροτήσουν ἕνα οἰκουμενικὸ πολιτιστικὸ πλαίσιο ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου.

- Τὶ ἀκριβῶς ἐσήμαινε ἡ ἔννοια τοῦ κοσμοπολίτου γιὰ τὸν Ζήωνα;

Ἡ θεμελιώδης ἀντιστοιχία πού ἐπηρέασε τὸν Κύπριο φιλόσοφο εἶναι ἡ ἀντιστοιχία δεσμῶν καὶ συγκροτήσεως πού ὑπάρχει μεταξὺ κοσμικοῦ σύμπαντος καὶ ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Ὁ Ζήνων ὑπῆρξε ὁ ἄμεσος πρόδρομος τοῦ Χρυσίππου ὁ ὁποῖος λίγο ἀργότερα διετύπωσε τὴν κατηγορικὴ προσταγὴ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν» δηλαδὴ πὼς ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ἀποκτᾷ νόημα μονάχα ὅταν εἶναι συγκροτημένη κατὰ τὸ πρότυπο τῶν φυσικῶν δομῶν καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἦδη ὁ Πλάτων, στὸν διάλογο Τίμαιον, εἶχε δεῖξει πὼς ὑπάρχουν αὐστηρὲς μαθηματικὲς ἀντιστοιχίες μεταξὺ φυσικῶν φαινομένων καὶ ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν.

Ὁ Ζήνων δὲν ἐχρειάζετο παρὰ ἓνα μονάχα βῆμα νὰ ἐπιχειρήσει, ὥστε ν' ἀποδείξει τὴν ἀντιστοιχία μεταξὺ ὄχι πιά φυσικῶν νόμων καὶ βιολογικῶν νόμων, ἀλλὰ νόμων φυσικῶν καὶ νόμων ἠθικῶν ποὺ εἶναι ἀκριβῶς οἱ νόμοι ἐκεῖνοι οἱ διέποντες τὸν βίον τῶν κοινωνιῶν. Κι ἐπειδὴ, κατ' αὐτόν, οἱ κοινωνίες δὲν εἶναι ἀπομονώσιμες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ἐνταχτές, κατὰ τὴν ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς, ἢ μιὰ μέσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες, ἀποβαίνει φανερὸ ποιὰν διαδικασία ἢ διάνοηση τοῦ Ζήνωνος ἀκολούθησεν ὥσπου νὰ φθάσει στὴν ἔννοια τῆς κοσμοπόλεως, καὶ στὴν παραγωγή της, τὴν ἔννοια τοῦ κοσμοπολίτου.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ προσθέσω πὼς ὁ Ζήνων προβαίνει, καθὼς μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τ' ἀποσπάσματα μεταγενέστερων συγγραφέων, ποὺ ἀναφέρονται σὲ συγκεκριμένα χωρία τῶν ἔργων του, σ' ἐκτεταμένη ἀνάλυση τῆς κατ' αὐτὸν δομῆς τοῦ κόσμου, ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ διακρίνει καὶ νὰ διατυπώσει τὶς ἀντιστοιχίες τους πρὸς τὶς κοινωνικὲς καὶ προπάντων τὶς ἠθικὲς δομὲς, στῶν ὁποίων τὴν υἱοθέτηση προτρέπει τοὺς συγχρόνους του.

● Ἐχει δηλαδὴ ἡ ἠθικὴ τοῦ Ζήνωνος κοσμικὲς καὶ κοινωνικὲς προεκτάσεις;

Ἄναμφισβήτητα. Καὶ οἱ μὲν κοινωνικὲς προεκτάσεις κάθε ἠθικῆς εἶναι ἀφ' ἐαυτῶν δεδομένες. Γιὰ πρώτη ὅμως φορὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ζήνωνος συνδέονται τόσο στενῶς καὶ ἀρρήκτως πρὸς τὶς κοσμικὲς προεκτάσεις στὸ πλαίσιο τῆς συγκεκριμένης στωικῆς ἠθικῆς.

Ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴ δημοκρατικὴ σύγκριση τῶν δεδομένων προκύπτει πὼς δύο εἶναι οἱ συνιστώσες παράμετροι τῆς συνδέσεως αὐτῆς:

● ΠΡΩΤΟ, ὅτι καθὼς οἱ δομὲς τῆς λειτουργίας τοῦ κόσμου, ποὺ εἶναι καθ' ὑπόθεσιν κι ἐξ ὀρισμοῦ ὁ βέλτιστος δυνατός, εἶναι ἀναλλοιώτες, ἔτσι καὶ οἱ νόμοι τῶν πολιτειῶν ἂν ἀποδεικτοῦν τελεσφόροι καὶ λυσιτελεῖς, δηλαδὴ προσφευγὲς γιὰ τὴ διαρκῆ ἄρση τῶν κοινωνικῶν κακῶν, εἶναι τοῦ λοιποῦ εὐκταῖον νὰ παραμένουν ἀμετάβλητοι, ἐπειδὴ κάθε μεταβολὴ τους θὰ ἐκινδύνευε νὰ ἐπιφέρει κλονισμό στὴν ἀπρόσκοπτη λειτουργία τῶν κοινωνιῶν.

● ΔΕΥΤΕΡΟ, ὅτι, καθὼς οἱ νόμοι τοῦ κόσμου εἶναι ἐνιαῖοι καὶ καθολικοί, ἔτσι κι ὅλες οἱ ἐπιμέρους κοινωνίες εἶναι ἀνάγκη νὰ διέπονται ἀπὸ νόμους ἐνιαίους καὶ καθολικοῦ κύρους, οἱ ὁποῖοι τελικῶς θὰ συμβάλλουν στὴν ἐνοποίηση τῶν κοινωνιῶν καὶ στὴ διεύρυνση καθεμιᾶς ἐξ αὐτῶν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν ἄλλων, ὥστε τελικῶς νὰ διαμορφωθεῖ μιὰ μοναδικὴ καὶ ἐνιαία κοινωνία πανανθρώπινη, τὴν κοσμοπόλη, ὅπου ὅλοι θὰ διαβιοῦν σεβόμενοι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, συγχρόνως ὅμως σεβόμενοι τοὺς παγκόσμιους νόμους τῶν ὁποίων οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δὲν εἶναι παρὰ ἀντίγραφα.

● Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τῆς θεωρίας αὐτῆς τοῦ Ζήνωνος γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο; Εἶπα προηγουμένως ὅτι ὁ Ζήνων συνέλαβε τὸ μήνυμα τῆς ἐποχῆς του. Μήπως θὰ πρεπε νὰ προσθέσω πὼς εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ ἐποχὴ μας νὰ συλλάβει κι ἐκεῖνου τὸ μήνυμα;

Ὅταν ἡ μικρὴ μας γῆ θὰ ἔχει γίνει ὀρμητήριον γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας στὸ σύμπαν, τί θὲ ἔχει μείνει στὴ συνείδηση τοῦ ἀν-

θρώπου από τις μέχρι τότε τοπικιστικές του διαμάχες, από τους σοβινισμούς του, από τους έμφυλιους («παγκόσμιους» συνηθίσαμε να τους αποκαλούμε) καταστρεπτικούς του ανθρώπινου γένους πολέμους, από τις προκαταλήψεις του κι από τη σημερινή αντίληψη του περί του άπαραδέκτου;

Όταν υπό τους ήχους μιὰς νέας σάλπιγγας τῆς πανανθρώπινης ἀνθρωπιᾶς κατακρημνίζονται τὰ παντοῖα τείχη του αἰσχύους, με τελευταῖο θλιβερό ὑπόλειμμα αὐτὸ τῆς «πράσινης γραμμῆς», ἐδῶ στὴν Κύπρο, πῶς νὰ μὴν εἶναι ἐπίκαιρο τὸ μήνυμα τοῦ Ζήνωνα στὶς ἡμέρες μας;

Ἡ ἀνθρωπότης βαδίζει ἀμετάκλητα τὸ δρόμο τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς ἀδελφοσύνης. Ὁ Ζήνων θέλει οἱ δίκαιοι, οἱ «σπουδαῖοι», καθὼς τοὺς ὀνομάζει νὰ ἐπιβραβεύονται με ὅλα τὰ ἀγαθὰ, κυρίως ὥστόσο, με τὸ ἀγαθὸ τῆς εὐδαιμονίας· οἱ κακοί, οἱ «φαῦλοι», νὰ ἀξιοῦνται ὡς ἔπραξαν, ἰδιαίτερα νὰ στιγματίζονται καὶ ν' ἀπομονώνωνται κοινωνικῶς. Ἄν αὐτὲς οἱ ἀρχές πρέπει νὰ ἐπικρατήσουν ποῖός θὰ φιλοδοξοῦσε νὰ χαρακτηρησθεῖ φαῦλος;

ΕΥΑΓΓ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΗΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ

Ἦταν
 Κάποτε κάτι
 που με ζήλο μ' ἔκανε
 να σε ζητώ.
 Ἦταν ζήλεια κι ἀγάπη
 Ἦταν πόθος
 Ἦταν πάθος
 Κι
 Ἀπ' ἐκεῖνο το κάτι
 Κάποτε
 δεν ἔμεινε
 τίποτε
 Ἀπόμεινε
 τίποτε
 τίποτε
 τι
 ποτε.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η ΛΕΜΕΣΟΣ ΠΟΥ ΓΝΩΡΙΣΑ

Στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο τῆς Λεμεσοῦ, ὅπως τὸ γνώρισα, ἀναφέρονται τὰ Προλεγόμενα στὴ διάλεξή μου στὸ Δημοτικὸ Μέγαρο Λεμεσοῦ στίς 19 Νοεμβρίου 1986. Ἡ κυρίως διάλεξη, μὲ τίτλο «Κύπρος καὶ Ρίμες Ἀγάπης», δημοσιεύθηκε στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» στὸ τεῦχος 325-326 (Ἰαν.-Φεβρ. 1988), σελ. 3-19. Σήμερα μιὰ δευτέρη σκέψη καὶ ἡ ἐντεινόμενη αἴσθηση πόσον γρήγορα ὁ χρόνος σβήνει τὰ βήματα προτρέπουν νὰ στερεώσω μὲ τὸ γραπτὸ ἐκεῖνα τὰ ἔπεα πτερόεντα τὰ Προλεγόμενα, μαρτυρία καὶ ἀναγνώριση. Αὐτὰ λένε οἱ ἀκόλουθες γραμμές:

Εὐχαριστῶ τὸν Δήμαρχο καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Λεμεσοῦ γιὰ τὴν τιμητικὴ πρόσκληση. Τὴν παρουσία ὄλων σας τὴ θεωρῶ σὰν ἀπόδειξη μιᾶς συνέχειας. Ἡ Λεμεσὸς μοῦ ἔδειξε πάντα πολλὴ ἀγάπη.

Ὅταν ἐργαζόμουν στὸ Γυμνάσιον ἀρρένων καὶ στὸ Ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον, ἡ στοργὴ αὐτῆς τῆς πόλης μὲ στήριζε στὴν προσπάθειά μου γιὰ τὸ ἀνέβασμα, ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸ ψηλά, τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ σχολείου καὶ τοῦ τόπου, τότε πού προσπαθοῦσα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους συναδέλφους νὰ κάνωμε τὸ Παρθεναγωγεῖον πλήρες Γυμνάσιον Θηλέων καὶ ὅταν δημιουργήσαμε τὴ Μαθητικὴ Πρόνοια. Εἰδικὰ σ' αὐτὸ τὸν τομέα, σκέπτομαι συνεργάτιδες ἐξαιρετικές, τὴν κα Γενοβέφα Ἀγγελινίδου, ἄλλες πού ἄλλαξαν ὄνομα, ἀλλὰ ἦταν τότε ἡ δα Θέμις Μιχαηλίδου, ἡ δα Χαρίκλεια Παπαδρουσιώτου. Καὶ σκέπτομαι τὸν συνεργάτη μας τὸν γιατρὸ Φίλιππο Λυσιώτη, πού εἶχε ὡς καθῆκον νὰ διδάσκη ἐλάχιστες ὥρες τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς στὴν τελευταία τάξη, ἀλλὰ πού χωρὶς καμιὰ πρόσθετη ἀμοιβὴ καί, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος Μαθητικῆς Προνοίας, πού εἴχαμε καταρτίσει, ἐπιφορτίσθηκε μὲ τὴν ἰατρικὴ ἐξέταση καὶ παρακολούθηση ὄλου τοῦ μαθητικοῦ μας κόσμου. Πολὺ καὶ πάντα μὲ βοήθησαν σὲ ὅλες μου τίς προσπάθειες ὄλοι οἱ ἄλλοι καθηγηταὶ ὄλων τῶν εἰδικότητων πού ἐργάζονταν στὸ Γυμνάσιον ἀρρένων καὶ στὸ Γυμνάσιον Θηλέων. Ἀπὸ ὄλους αὐτοὺς πολλοὶ ἔχουν φύγει, μέσα μου ὁμως κρατῶ καὶ τὸ πένθος καὶ τὴν ἀδελφικὴ μου θύμηση. Συχνὰ μοῦ φέρνει ἡ σκέψη τὰ νέα παιδιὰ πού ἦσαν στὰ θρανία· νὰ καταλάβαιναν πόσον πολὺ τοὺς ἀνῆκα καὶ γι' αὐτὸ νὰ εἶχαν στὰ μάτια τους τόσο ὠραία ἔκφραση;

Πάλιν συχνὰ φέρνει ἡ σκέψη ἄλλα νέα παιδιὰ, συμμαθητὲς καὶ συμμαθήτριές μου, πού εὐγνωμονῶ γιὰ τὴ χαρὰ πού μοῦ χάρισαν. Ἦταν τότε πού ὁ κάθε ἓνας μας προσπαθοῦσε νὰ εἶναι καλύτερος, ὄχι καλύτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καλύτερος ἀπὸ τὸν χθεσινὸ ἑαυτό του. Ἄς εἶναι καλά, ὅπου καὶ ἂν βρίσκωνται, ἐδῶ ἢ ἐκεῖ ὅπου θὰ ξανασυναντηθοῦμε. Τίποτε δὲν χάνεται ἀπὸ ὅτι ὑπῆρξε ζωὴ καὶ προσφορά.

Καὶ τώρα, περνώντας πάνω ἀπὸ χρόνια πολλὰ, μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ, καὶ φθάνοντας στὸ ἔργο πού σᾶς ἔφερε ἐδῶ, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐπαναλάβω κάτι πού εἶπα καὶ χθές, σὲ μιὰν ἄλλη συγκέντρωση¹, δηλαδὴ ὅτι ὅλες αὐτὲς τίς

1. Τὴν τιμητικὴ ἐκδήλωση ἀπὸ τὸ Σύνδεσμο Λαϊνὸς Λεμεσοῦ στίς 18 Νοεμβρίου 1986.

τιμητικές έκδηλώσεις τις έχει υπαγορεύσει τὸ γεγονός ὅτι μέσον μου κατέστη προσιτὸ τὸ ἔργο τοῦ Κυπρίου ποιητῆ τοῦ 16ου αἰώνα, αὐτὸ τὸ ἔργο ποὺ πλούτισε τὴ λογοτεχνία τὴν κυπριακὴ, τὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴ συγκριτικὴ λογοτεχνία. "Ὁμως ἡ δική μου ἡ ἐργασία δὲν εἶναι κανένα ἀπόλυτα προσωπικὸ ἐπίτευγμα. Ὁφείλεται στὸ γεγονός ὅτι εὐτύχησα καὶ στοὺς δασκάλους μου καὶ στοὺς γονεῖς μου.

"Ἦδη στὸ Ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον Λεμεσοῦ, ἢ καὶ Ἐλένη Αὐτονόμου μᾶς μάθαινε τὴ γνήσια δημοτικὴ. Τὸ μάθημά της ἦτανε χάρμα. Ὑστερα στὸ Γυμνάσιον εἶχα ὡς καθηγητὲς τοὺς φιλόλογους ποὺ ὅλοι πρέπει νὰ ξεύρωμε, τουλάχιστον ἐξ ἀκοῆς οἱ πιὸ νέοι. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν Τατάκη, Κωστανταράκη καὶ ἀπὸ τὴ Λεμεσό τὸν Κώστα Πιλαβάκη, Νικόλαο Ξιούτα, Ἡρακλῆ Ἀγγελίδη καὶ τὸν θαυμάσιον ἄνθρωπο τὸν Γυμνασιάρχην μας Ἀργυρὸ Δρουσιώτη. Ὅλοι μᾶς δίδασκαν ἐμπνευσμένα καὶ μᾶς ἔδιναν ιδεώδη. Καὶ ὕστερα στὴ Σορβόνη εἶχα ὡς καθηγητὲς κολοσσοὺς ἐπιστήμης, ποὺ σ' αὐτοὺς στηρίζεται ἡ νεώτερη ἐπιστημονικὴ προσφορά. Ὅσον γιὰ τοὺς γονεῖς μου, τὴ μητέρα μου Κλεοπάτρα τοῦ Ἀντωνίου Κουδουνάρη καὶ τὸν πατέρα μου Εὐέλθοντα Γ. Πιτσιλλίδη, τὸν Εὐσκιον Πεύκη, ποὺ ἀγαποῦσαν τὴ Λεμεσό, τὴν Κύπρο, ὅτι εἶναι ἑλληνικὸ καὶ ἀνθρώπινο, ποὺ γι' αὐτοὺς εἶχαν ἀξία οἱ ἀξίες οἱ πνευματικὲς, αὐτοὶ οἱ γονεῖς ποτὲ δὲν μοῦ ἀρνήθηκαν ἐφόδια πνευματικά. Σὲ ὅλους ἀκουμπᾶ ἡ σκέψη μου μὲ εὐγνωμοσύνη.

"Ἴσως νὰ μίλησα πολὺ, ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα, ἀλλὰ νομίζω πὼς αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα τὰ χρωστοῦσα σ' αὐτοὺς χάριν στοὺς ὁποίους δημιουργήθηκε τὸ ἔργο ποὺ τόσον τιμήθηκε.

Τώρα θὰ μιλήσωμε γιὰ τὴν Κύπρο καὶ τὶς «Ρίμες Ἀγάπης»².

ΘΕΜΙΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑ - ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ



2. Γιὰ δημοσιευμένη διάλεξη, βλ. τὴν πρώτη παράγραφο.

ΑΔΟΥΛΩΤΟ

Ανάμνησες πικρές· ένας άνεμος
 άλλοτε σκληρός κι άλλοτε θλιμμένος
 στο θεϊκό νησί απάνου γυροφέρνει.

Αναστατώνει τις ψυχές.
 Κι ο Τεύκρος ερωτά αν τέλειωσεν
 η μάχη στην Κερύνεια
 κι αν ριζανε στη θάλασσα τον εισβολέα.

Θρήνος της θεάς σπαραχτικός
 τους ήρωες του Ομήρου ανασταίνει,
 πρόθυμους για τη Λευτεριά
 και την πατρίδα πάλι ν' αποθάνουν.

Κι από τα μνήματα τα νιόσκαφτα
 κραυγή ανεβαίνει η απάντηση
 στον θεϊκών προγόνων το λόγο το λιτό:
 «Εις οiwονός άριστος αμύνεσθαι περί πάτρης».

- Της Ιστορίας σάλπιγγες, φωνάζτε το!
 Και στους ηρωικούς τους πρόγονους
 και στους άλλους, φίλους κι αδελφούς,
 πως με χαρά τη μάχη δώσαμε κι εδώ,
 άτρομοι Έλληνες· και «ότι τήδε κείμεθα
 τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Αύγουστος 1989

ΚΩΣΤΑΣ ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ



TOM VAN DEEL (1945-)

Γνωστός σύγχρονος Ολλανδός ποιητής και μελετητής. Σπούδασε φιλολο-
γία στο Πανεπιστήμιο του Άμστερταμ. Στο ίδιο Πανεπιστήμιο τώρα διδάσκει
σύγχρονη Ολλανδική γλώσσα και λογοτεχνία. Από το 1969 είναι ο κριτικός
λογοτεχνίας σε μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδα της χώρας του. Μελέτες, άρθ-
ρα και δοκίμια κριτικής φιλοξενούνται σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες.
Ασχολείται επίσης με την ανθολόγηση και έκδοση έργων μεγάλων Ολλανδών
συγγραφέων. Ποιήματά του μεταφράστηκαν σε διάφορες γλώσσες. Το Πανεπι-
στήμιο του Τέξας στο Όστιν (ΗΠΑ) εξέδωσε ανθολογία ποιημάτων του με το
γενικό τίτλο «Woods and Other Poems» (1978).

Είναι λάτρης του αρχαίου και σύγχρονου Ελληνικού πολιτισμού. Αγαπά
ιδιαίτερα τα νησιά του Αιγαίου κι επισκέπτεται πολύ συχνά το νησί Νάξος.
Του αρέσει ακόμη το σύγχρονο ελαφρολαϊκό ελληνικό τραγούδι με προτίμηση
στον Ξαρχάκο.

Παρακάτω δημοσιεύουμε έξι ποιήματά του. Η απόδοση στην Ελληνική
έγινε από αγγλική μετάφραση.

ΘΕΟΚΛΗΣ ΚΟΥΓΙΑΛΗΣ

ΕΞΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΟΜ VAN DEEL
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΟΚΛΗ ΚΟΥΓΙΑΛΗ

ΦΤΕΛΙΑ ΠΛΑΪ ΣΕ ΚΑΝΑΛΙ

*Το δέντρο μας άφησε την όψη
της απουσίας του, αέρας όπου όλα τα πράγματα,
ακόμη και τα πιο ψηλά, παύουν να υπάρχουν.
Δε θα μπορούσε το νερό το είδωλό του να κρατήσει
το δέντρο απόσυρε τα φύλλα του πίσω
μες στα κλαδιά όλο και πιο πολύ.
Μια σκιά του εαυτού του που τέλος υπόκυψε
στην πιο μεγάλη δύναμη που μέσα του υπήρχε.
Όποιος ξαστόχησε να δει το είδωλό του
νιώθει να φεύγει κι αυτός μαζί του.*

ΔΑΣΗ

*Για όσο χρόνο μένω ακίνητος, τίποτα
δεν μπορεί ν' αλλάξει αυτά τα δάση.
Δέντρα που στέκονται ή κείτονται κατάχαμα
από τα ίδια τους τα φύλλα σκεπασμένα.*

Αν φύγω όλα θα μείνουν αναλλοίωτα
 αιώνια πρωινή αναλαμπή στις κορυφές των δέντρων,
 φως που απ' το δικό του φως ανάβει.
 Ωστόσο προχωρώ, κι εκεί που τίποτα δεν είναι σ' αγρανάπαυση
 ή δεν εγκαταλείφθηκε, τώρα κλαδιά τσακίζονται
 σ' ένα τοπίο που αλλάζει συνεχώς.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Στέκεται ακίνητη, στο χέρι της το γράμμα,
 η σιωπή μιας είδησης μέσα στο πρωινό.
 Ποιοι δεν είδαν τον εαυτό τους σε όμοια θέση
 έστω και μια φορά
 μ' ένα γράμμα στο χέρι που δεν μπορεί να ξανασφραγιστεί
 και πρέπει να διαβαστεί ή κι αν διαβάστηκε
 θα είναι πια αιώνια διαβασμένο.
 Έτσι πρέπει ν' αρχίζει η μέρα, όπως το τέλος μιας μέρας
 Ένας φάκελος ανοικτός χωρίς ορμήνια.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

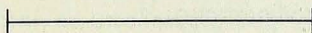
Ποιοι είναι αυτοί που όταν πια δεν είναι κανενός,
 πράγματα πεταμένα, το τραπέζι, το βιολί;
 Περιμένουν να δουν αυτόν που ένα με αυτά θα γίνει
 ποιος θα 'θελε όμως να ταυτιστεί με κάτι
 που ο θάνατος το πήρε;
 Χαρείτε τα αντικείμενα που έχουν κερδίσει τη ζωή
 γιατί δεν είναι αυτά που εγκαταλείπονται, είναι εμείς
 που πάντοτε εγκαταλείπουμε τον εαυτό μας.

ΑΠΟΒΡΑΔΟ

Στεκόμασταν πλάι σε μια λίμνη και σκεφτόμασταν
 μαζί με το νερό και με το φως που κράταγε ακόμη
 γιατί ήταν καλοκαίρι στα μέρη του βορρά.
 Τόσο λεπτά ισορροπούσαμε
 μεταξύ αναχώρησης και αιωνιότητας
 που τίποτα δε θα μπορούσε να συμβεί
 και τέλος όλα πια φαινόντουσαν σαν ένα γεγονός.

ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Όποιος περνά μέσ' από τούτο τον καμβά
δε βλέπει τα όριά του. Αυτός ο κόσμος
είναι απλά ένας κύκλος που μας περικλείει.
Αν τον δεις από ένα σημείο, σαν προσδοκία πλατιά,
προσφέρει ευκαιρίες αλλαγής.
Αν κινηθείς μονάχος μπορείς να έχεις την ορθή προοπτική:
Σε ό,τι φαινόταν άπειρο υπάρχει ένα τέλος.



Η ΝΥΚΤΑ

Όσπου να το συνειδητοποιήσουμε
πόσο άξιζε
η προσμονή του πρώτου αστεριού
η νύκτα έχει κι όλας επισκιάσει
τα πάντα μας.
Και μόνο οι μαβιές κουρτίνες
έχουν απομείνει τώρα
να συντροφεύουν τη σκέψη μας.
Και πρέπει μ' αυτές να βολευτούμε
μ' όσο γίνεται
πιο ανώδυνο συμβιβασμό.

ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΖΩΝΑΣ

Το πρόσωπό του γυάλιζε σαν φλούδα ώριμου φρούτου. Τις νύκτες όμως θύμιζε κινέζικο φανάρι. Τα μάτια του σπίθιζαν, τα χείλη του σκούραινταν σαν βαρειές καγκελλόπορτες μεγάλου χτιρίου που ανοιγόκλειναν όταν ο εγκέφαλος του έστελλε σήματα. Στη λαμπερή επιδερμίδα του, επάνω, στα μάγουλα, που έφεγγαν οι σκιές, σχεδίαζαν και ήταν τα παραμύθια του κόσμου. Που πότε τον αποκοίμιζαν και άλλοτε τον ξυπνούσαν.

Όπως και να είχε όμως ο ίδιος φαινότανε ικανοποιημένος από τη ζωή του. Τα λίγα γράμματα που έμαθε περιόριζαν την εκλογή δουλειάς και σίγουρα τρόπο ζωής. Όμως τα βόλευε και τα δυο. Από τη μια είχε τον τίτλο του ανειδίκευτου και αυτό τον αρκούσε, από την άλλη την ελευθερία κινήσεων μέσα στο πεδίο της αφάνειας.

Σκεφτόταν συχνά πως θα μπορούσε να γίνει γεωργός, εργάτης στους δρόμους, να φροντίζει τα ζώα στη φάρμα, να φορτώνει και να ξεφορτώνει μεγαθήρια που εξυπηρετούν τους ανθρώπους.

Η χειρονακτική δουλειά ήταν για αυτόν και η πιο αληθινή, δίνεις και παίρνεις. Όλες οι άλλες έχουν πολύ ψέμμα. Και ευχαριστιόταν με αυτές τις εκφράσεις του που έβλεπε ν' αποστομώνουν και να εντυπωσιάζουν. Όσο για τις ώρες της σκόλης δεν σήκωναν περιγραφή. Μέσα σ' αυτές τριγύριζε κρατώντας τις εμπειρίες του σαν οικοσκευές που ακουμπούσε όπου βρισκόταν σε πεζοδρόμια, πάγκους, καφενεία ή σταθμούς και ξανάρχιζε τον κύκλο του μέσα σ' ένα στενό οριακό χώρο.

Λίγες κουβέντες έβγαιναν από το στόμα του αλλά τα κατάφερνε να κινείται μέσα στη μικρή πόλη με άνεση, σαν ο φίλος όλων και σαν ανυπολόγιστος εχθρός. Σε γιορτές και πανηγύρια — όταν μόλις έφηβος — του άρεσε να τυλίγει ένα μπλε - σαξ κομμάτι ύφασμα (ίσως μέρος του ρουχισμού της γιαγιάς) γύρω από τη μέση του στη θέση ζώνης. Γι' αυτό και τον φώναξαν Ζωνά - χαϊδευτικό που αντικατέστησε το όνομά του. Έτσι έγινε το επίθετο.

Έτσι ξεχώριζε σαν χόρευε τους ζωντανούς λαϊκούς χορούς συνήθως Κυριακές, τους έσερνε με πολλήν υπερηφάνεια. Σε τέτοιες περιπτώσεις τύλιγε και άλλο μαντήλι γύρω απ' το κεφάλι έτσι που να βλέπει τον εαυτό του πανομοιότυπο οπλαρχηγού της Ελληνικής επανάστασης. Έτσι του άρεσε ο εαυτός του πιο πολύ.

Όταν ήταν νέος ζητούσε τα απαραίτητα από τη ζωή για να χτίσει επάνω τους τις προσδοκίες του. Σιγά σιγά τ' απόχτησε, ακόμη και ένα παράσημο από τον στρατό — όταν αφυπηρέτησε — είχε πάει εθελοντής και ξενιτεύτηκε για τρία χρόνια. Δεν θα ξεχάσει την αιχμαλωσία του. Ήταν από τις πιο ζωηρές εντυπώσεις της ζωής του, που του τόνωναν το ηθικό, σαν φωτεινό ορόσημο. Γιατί; Ούτε και ο ίδιος ήξερε. Δεν μπορούσε να το εξηγήσει. Ίσως τότε για πρώτη φορά ένοιωσε ότι υπήρχε.

Όταν γύρισε στην πατρίδα παντρεύτηκε μια γυναίκα χωρίς ν' αναρωτηθεί γιατί αυτή και όχι άλλη, έκανε παιδιά που ευλόγησε με την παρακάτω

συμβουλή: «Να μάθετε τέχνη, να γίνετε καλοί σε αυτή, έτσι που όλοι να σας έχουν ανάγκη».

Ο ίδιος στάθηκε τυχερός στην τρίτη δουλειά που βρήκε. Τους ήταν απαραίτητος. Ο,τιδήποτε του ζητούσαν έτρεχε να το πράξει. Έμαθε να γίνεται αυτό που λένε «εξυπηρετικός». Με τον καιρό εξασφάλισε ένα ποδήλατο δανεικό από φίλους, και ύστερα απόκτησε ένα δικό του. Κάποια Πρωτοχρονιά του χάρησαν μια γραβάτα και καπέλο. Μεταχειρισμένα; Δεν μπορούσε να το ξέρει. Θεωρούσε και τα δυο αναγκαία για να πηγαίνει τις Κυριακές στην εκκλησία και να νοιώθει σε ίση μοίρα με τους άλλους. Τώρα θα μπορούσε να χαιρετά κι αυτός σαν όλοι οι άλλοι, οι γραφιάδες, οι προϊστάμενοι, που άλλαζαν ύφος απέναντί του στις γιορτές. Ήταν υπερήφανος που τον ακολουθούσαν πέντε αγόρια δικά του.

Μα εκεί που όλα γύρω του, του φαίνονταν τέλεια, εκείνος ένοιωθε μόνος, ξεμοναχιασμένος. Όσο τα χρόνια περνούσαν ησχόλη του γινόταν ανιαρή οι άδειες κενά, οι γιορτές δεν γέμιζαν την προσμονή του. Ο εαυτός του χρειαζόταν προεκτάσεις για να τον δει καλύτερα και να του γεμίσει το μάτι. Να βγει πάνω από όλα. Οι φωνές και οι υποδείξεις της γυναίκας του τον κούραζαν. Ήταν ατέλειωτες. Αυτά πολύ τα ένοιωθε και λίγο τα σκεφτόταν.

Έτσι το ποτό που συνήθιζε να συνοδεύει το φαγητό του σε ειδικές περιπτώσεις άρχισε να του γίνεται καθημερινή ανάγκη, ένα επιταχτικό συμπλήρωμα.

Κάθε λίγο και λιγάκι, κι όταν πια εργαζόταν έτρεχε στην ταβέρνα για να πιεί κάτι στα γρήγορα, ν' ακούσει μια - δυο κουβεντούλες, κάτι περισσότερο απ' ότι του έλεγαν σπίτι όπου τελευταία τα μεγάλα του παιδιά μπαινόβγαιναν συνέχεια.

Με τον καιρό το πρόσωπο του stroγγύλευε κι η επιδερμίδα τέντωνε. Ροδοκκινος σαν ροδάκινο, σφριγηλός σαν παληός αθλητής. Όσοι τον έβλεπαν για πρώτη φορά θα έλεγαν πως ακολουθεί συμβουλή γιατρού, και πως η υγεία του ήταν η πρώτη του μέριμνα.

Μια Τετάρτη απόγευμα, σαν περνούσε από το μεγάλο στενό της γειτονιάς, όλο κάγκελα, μπαλκόνια, μπουκεμβίλιες, άκουσε την κυρία Μαρία να του φωνάζει. Έτσι σταμάτησε γύρισε λίγα βήματα πίσω και την ρώτησε αν άκουσε καλά αν εκείνον ήταν που καλούσε. «Ναι, εσένα είναι Ζωνά» και του εξήγησε πως ήθελε την βοήθειά του για το ξεσίκωμα, την καθαριότητα του σπιτιού και το ξεχόρτισμα της αυλής για το Πάσχα. Μήπως θα μπορούσε να έρχεται τ' απογεύματα ύστερα από τη δουλειά του να της δίνει ένα χεράκι; Ο Ζωνάς, χωρίς να το καλοσκεφθεί απάντησε «ναι». Έτσι μπήκε σ' ένα άλλο κύκλο εργασίας. Γρήγορα το νέο μαθεύτηκε, έγινε το δεξί χέρι της γειτονιάς, και ο απαραίτητος βοηθός στ' αρχοντόσπιτα. Μιλούσε με τις κυρίες στο ενικό, του σέρβιραν καφέ, και υποψιαζόταν τι έκρυβαν οι στεναγμοί τους. Τα μικρομυστικά που τον συνέδεαν μ' αυτές ήταν και σε μεγάλο μέρος τα ωφέληματά του.

Η κ. Μαρία, του εκμυστηρεύτηκε τον έρωτα της κόρης της με τον αχαΐ-ρευτο, την απελπισία της για αυτό και ζήτησε τη βοήθειά του. Του είπε πως αν κάτι τέτοιο κατέληγε σε γάμο η ζωή της θα ισοδυναμούσε με χαμένον αγώνα.

Ο Ζωνάς της υποσχέθηκε πως θα έκανε ότι μπορούσε. Για δυο τρεις βδομάδες παραμόνευε το σπίτι, πηγαινοερχόταν, κοιτούσε κλεφτάτα, παρακολούθουσε τις κινήσεις του, ρωτούσε γνωστούς στην αγορά τι έκανε ο αχαΐ-ρευτος και τα παρόμοια. Συχνά τον έπιανε να κόβει βόλτες γύρω από το σπίτι της κυρίας Μαρίας. Επιτέλους το φοβέρισε. Μια μέρα παραλίγο να το δειρεί άσχημα και να μπλέξει με την αστυνομία.

Οι φωνές τους έβγαιναν από παντού. Την επαύριο μεσολάβησαν οι γείτο-νες και του σύστησαν να σταματήσει αυτό το κυνηγητό γιατί ο αχαΐ-ρευτος ήταν από χρόνια η αγάπη της Μέλπως. Δεν ήταν άσχημο παιδί, μονάχα φτω-χός και χωρίς διπλώματα. Όταν οι μαστόροι του Ζωνά πήραν μυρωδιά τι έγινε του ζήτησαν και αυτοί να ξεμπλέξει από τις υποθέσεις της κυρίας Μα-ρίας. Αν συνέχιζε έτσι θα έχανε τη δουλειά του.

Το απόγευμα λοιπόν πήγε στο σπίτι της κυρίας Μαρίας να τα πουν. Αυ-τή όταν άκουσε ότι το μυστικό της έγινε γνωστό έγινε έξαλλη και άρχισε να χειρονομεί και να καταριέται. Δεν ήθελε πια να τον δει στα μάτια της. Ήτανε λέει ένας ύπουλος και ανάξιος μπερδεμένος άνθρωπος. Αυτά ήταν αρκετά, για να κάνουν το Ζωνά να νοιώσει ενοχή και ύστερα την περιφρόνηση που θα του έστελλε ο κόσμος τιμωρός.

Με σκυμμένο το κεφάλι και σφιγμένα χείλη την άφησε στην κατάσταση της και εκείνος με βήματα ανάλαφρα απομακρύνθηκε. Βρέθηκε στο δρόμο σαν κυλί που το κατέβρεξαν ρίχνοντάς του κουβάδες νερό.

Δεν πέρασε όμως χρόνος όταν άκουσε πως οι γονείς της Μέλπως έδωσαν τη συγκατάθεσή τους στον ανάρμοστο τούτο γάμο που θα γινόταν και μάλι-στα σύντομα. Τώρα οι συγγενείς και η κυρία Μαρία τον προσπενούσαν χωρίς καμμιά καλημέρα. Η πρόσκλησή του για τις χαρές τους δεν ερχόταν ούτε από τη νύμφη ούτε από το γαμπρό. Ο Ζωνάς δε το χώνευε, αλλά αυτό τίποτα δεν άλλαζε.

Φεύγοντας από την ταβέρνα αργά τα βράδυα, έλεγε στους γνωστούς του πως αν δεν ήταν αυτός να πείσει τους γονείς της Μέλπως ότι ο γάμος ήταν η μόνη λύση, τα παιδιά αυτά, δεν θα ζευγάρωναν. Το καυχιόταν και έλεγε πως όλα όσα του φόρτωναν ήταν κακεντρέχεια.

Όταν αρχές Φθινοπώρου η κυρία Μάγδα, η γυναίκα του φούρναρη, του ζήτησε τη βοήθειά του στάθηκε δισταχτικός. Μα εκείνη επέμενε πως ήταν ο μόνος που θα δεχόταν στο σπίτι της. Με κανένα άλλο δεν θα τον άλλαζε. Δεν μπορούσε πια να της αρνηθεί.

Εκεί γνώρισε και τη Ροδούλα, μια δεκαεφτάχρονη κοπέλα από το χωριό που την έφεραν για όλες τις δουλειές του σπιτιού και του φουρνάδικου, του κυρίου Χριστοφή. Ο Ζωνάς την ένοιωσε πολύ γρήγορα και όπως διαλαλούσε έγινε ο δεύτερος πατέρας της. Έλεγε «Είναι ένα κορίτσι μάλαμα». Φαίνεται όμως πως και οι άλλοι σκεφτόνταν έτσι αλλά όχι με τον ίδιο είδος αγάπης.

Η Ροδούλα ήταν όλο γέλιο, φως, αναφωνητά χαράς, και ο Ζωνάς δεν ήξερε πως να περιορίσει αυτές τις εξάρσεις της. «Τι παιδί! κι όμως ώρες-ώρες σωστή κοπέλλα της πονηριάς» — τότε είναι που το πρόσωπό του σκίαζε — το χαμόγελό του ανέμελο με θλίψη.

Φοβόταν πως οι άνθρωποι με τα κακά πνεύματα θα την παρεξηγούσαν. Η Ροδούλα τώρα τον απασχολούσε. Ήθελε να ξέρει πού ήταν και τι έκανε. Ν' ανταλλάσσουν και δυο τρεις κουβέντες. Τα πράγματα όμως δεν έρχονταν τόσο βολικά. Αυτή ήταν πάντοτε απασχολημένη ή κάπου αλλού, όπου την έστελλαν.

Τελευταία ο Ζωνάς, πρόσεξε πως εκείνη είχε πάρει βάρος. Μέρα με την ημέρα στρογγύλευε και τα μάτια της έλαμπαν, όπως πάντα, αλλά όταν δεν εργαζόταν έπεφταν σε μεγάλη περίσκεψη. Ο Ζωνάς την ρώτησε αν είχε σκοτούρες και δυσκολίες με τον αφέντη. Αυτός θα τα βόλευε για το καλό της. Της είπε κιόλας πως αν δεν το μπορούσε θα ζητούσε από τον παπά της ενορίας να τη συμβουλευσει. Ο ίδιος πήγαινε σε αυτό όταν η δίψα του ποτού έβγαινε από μέσα του όπως ο σατανάς σε μορφή φιδιού στον Παράδεισό του.

Η Ροδούλα έμεινε σιωπηλή. Τι είχε να του πει; Δεν μπορούσε να φανταστεί. Ήταν όμως σίγουρος πως θα του μιλούσε η ίδια όταν θα το ήθελε.

Σε λίγες μέρες μέσα, άκουσε στο καπηλειό κάποιες κουβέντες για αυτή. Στη φαντασία του μέσα η Ροδούλα πρόβαλλε σαν ηρωίδα κάποιου δράματος. Τουλάχιστον έτσι συμπέρασμα έβγαλε από τα λεγόμενά τους. Μα μήπως ήταν κάτι άλλο; Προς στιγμή το ξάφνιασμά του και η απορία του διασταυρώθηκαν. Τον ακινήτησαν. «Μήπως δεν κατάλαβε καλά;». Μόλις «ξεμουδίασε» φρόντισε να ζητήσει εξηγήσεις. Να του διηγηθούν ξεκάθαρα και με λεπτομέρεις, ξεκάθαρα τα κουτσομπολιά. Το απαιτούσε.

Με λίγα λόγια του είπαν πως η Ροδούλα συνήθιζε να ξενοκοιμάται και τώρα περίμενε παιδί από ένα δεσμό που είχε με τον ξάδελφό της στο χωριό. Η ίδια δεν ήξερε τι να κάνει γιατί δεν τον αγαπούσε και εκείνος δεν βιαζότανε να την παντρευτεί. Η έκπληξη, και το κτύπημα για τον Ζωνά ήταν σαν κεραυνός. Στάχτη η ψυχή του. Η σκέψη του, μαύρα πουλιά που άγριοπετούσαν. Ήτανε ποτέ δυνατό να βρέθηκε άνθρωπος που να έκανε τέτοια ιεροσυλία; Σαν ένα αυτόματο που κινείται μ' ένα σκοπό έτσι και ο Ζωνάς άφησε το τραπέζι και τους φίλους της ταβέρνας για να βρεθεί αντιμέτωπος με την Ροδούλα.

Μόλις έφθασε στο φουρνάδικο του Χριστοφή την πήρε γρήγορα παράμερα, στην πίσω αυλή, όπου το λιγοστό φως σχημάτιζε γωνία άρχιζε δεν ξέρει και αυτός πως να τη ρωτήσει. Και αφού αυτή μέσα σε κλάματα του ομολόγησε το λάθος του ξαδέλφου, του είπε πως δεν είχε λεφτά για να πάει στο γιατρό και ο καιρός περνούσε.

Το ίδιο απόγευμα, ο Ζωνάς πήρε άδεια από τη δουλειά του και την πήγε στο γιατρό. Εκεί πλήρωσε με τις οικονομίες που είχε στο σπίτι του για τα παιδιά του. Την κράτησαν μέσα σ' ένα θάλαμο γυναικών για το βράδυ. Την επαύριο απόγευμα θα έβγαινε.

Εκείνος θα δανειζόταν κι ένα ποσό από το μάστρο του να της το δώσει να σταθεί στα πόδια της, όλα να ξεχαστούν έτσι που να γυρίσει σε μια κανονική ζωή.

Με βλέμματα γεμάτα ευγνωμοσύνη και ανακούφιση η Ροδούλα αγκάλιαζε τη θωριά του, του έσφιγγε τα χέρια και τον ευχαριστούσε λέγοντας πως δεν είχε γνωρίσει ποτέ της καλύτερο πατέρα...

Εκείνος υπέφερε. Τα στήθη του φούσκωναν. Γέμιζαν με μίσος για την κοινωνία και όλες τις αδικίες που έβλεπε, καθώς έλεγε, να ανθίζουν αντί να σκάζουν σαν βόμβες, στα πόδια των αμαρτωλών ανθρώπων. Και ύστερα έβαζε τον σταυρό του. Να του συγχωρέσει ο Θεός για τα λόγια που ξεστόμιζε.

Το βράδυ, σαν πήγε σπίτι του χωρίς να περάσει απ' την ταβέρνα έμοιαζε με ζωντανό πτώμα. Κίτρινος, τσαλακωμένο το κορμί του σαν κακομεταχειρισμένο ρούχο, οι παλάμες του ανοιχτές, σαν να είχε αφήσει ένα μεγάλο βάρος να πέσει απ' αυτές, έχωσε το κεφάλι στο σκοτάδι και πήγε να πλαγιάσει. Ένα βάρος βούλωσε το κρεβάτι, ενώ αναφυλητά τον τάραζαν. Ήθελε να μπορούσε να εξαφανιστεί.

Η γυναίκα του μπαινόβγαινε στο ημίφως. Ήταν εκνευρισμένη με την κατάσταση του, προσπαθούσε να διαβάσει τις ενδόμυχές του σκέψεις. Μήπως τον απέλυσαν; Μήπως μια άλλη γυναίκα στη ζωή του; Τελευταία του έκανε σκηνές ζηλοτυπίας και αυτός σχεδόν δεν αντιστεκότανε. Δεν έπρεπε να προδώσει το μυστικό της Ροδούλας. Ήρθε και η γυναίκα του να πλαγιάσει σχετικά νωρίς. Τα αναφυλητά του, το παράπονό του, ανάβρυζαν τώρα πια από την ψυχή του και όχι από τα μάτια. «Ήταν δυνατό η Ροδούλα», και από την αρχή σκεφτόταν όλη την υπόθεση. Πόσες φορές; Αμέτρητες. Ήθελε να πνιγεί στο πέλαγος της πίκρας και να χαθεί για πάντα. Μα τι θα γινόταν αυτή χωρίς του, δεν άντεχε να το αντιμετωπίσει.

Η γυναίκα του, ακόμη άυπνη, στριφογύριζε στο κρεβάτι τους και δεν μπορούσε να καταλάβει ή να δεχτεί οτιδήποτε μισόλογα της έλεγε. Η καρδιά της ακούγετο σαν εκκρεμές που χτυπούσε από τη συμπόνια στο μίσος. Δεν έφτανε στην αδιαφορία, το νησί των απελπισμένων. Αυτό της ήταν ακόμη ξένο και μακρυνό. Έτσι παιδεύονταν μέσα στο μυαλούδάκι της και αισθανόταν τότε γυναίκα του και τότε μάνα του. Πού να σταθή;

Πέρασαν μέρες, τα περιστατικά ξεχάστηκαν ή έχασαν από την έντασή τους και η Ροδούλα ξαναβρήκε τα κέφια της, την αδιάλειπτη ζωηράδα της.

Άρχισε και η ζωή του Ζωνά να καλουπιάζεται και πάλι. «Εκείνη η αναθεματισμένη η εμπειρία του ας έμενε εως εκεί» έλεγε κλεισμένη και σιωπηλή στο στενάχωρο δωμάτιο των ανήλικων ωρών της ζωής του και ας τον ζόριζε κάθε τόσο». Οι πλούσιοι ήταν η αιτία. Αυτοί τα δημιούργησαν και ας του λεγαν οι φίλοι του πως χωρίς τη θέληση της Ροδούλας τίποτα δεν θα γίνετον. Μα ήταν δυνατόν η Ροδούλα να ήθελε τέτοιους εκμεταλλευτές, ανθρώπους χωρίς καρδιά.

«Ζωνά» του λεγαν, «κατάλαβε το, έπαιζε ζάρια μαζί τους όπως παίζουμε εμείς, έτσι για να ξεσκάσουμε για λίγο και να κερδίζουμε και κάτι».

Τα λόγια τους, όσο και αν κάρφωναν το Ζωνά στο Σταυρό του, εκείνος δεν σταματούσε να δοκιμάζει την απολύτρωση με τη σκέψη του.

Τις καλοκαιριάτικες νύκτες ο Ζωνάς τις περνούσε στην ταβέρνα όπου είχε βγάλει τραπεζάκια στην αυλή. Ο φίλος του, ο Σπαθάτος ο ιδιοκτήτης, έκανε σχέδια για πιο μεγάλες δουλειές. Οι γιουδες του γινόντουσαν άντρες και έπρεπε να σχεδιάσει το μέλλον τους.

Στις διάφορες κουβέντες που έκανε με το Ζωνά, ο τελευταίος πρόσεξε πως του ανέφεραν συχνά την οικογένεια Χριστοφή όπου εργάζετον η Ροδούλα και άλλα για την ίδια. Ο Ζωνάς πάλι δεν μπόρεσε να καταλάβει και να χαρακτηρίσει το νόημα των λόγων τους. Έτσι την επαύριο πήγε στη δουλειά της για να μάθει από την ίδια τι γινόταν. Του είπαν πως δεν ήταν εκεί, είχε πάει στο χωριό για λίγες μέρες στους γονείς της, μα θα γύριζε. Του φάνηκε παράξενο. Η ίδια του είχε πει κάποτε πως αν έφευγε δεν θα γύριζε ποτέ στους Χριστοφή, γιατί αυτοί την θεωρούσαν παραπανίσια. Ήταν σκληροί άνθρωποι, σαν τα καρύδια που μάζευαν από το κτήμα τους και πουλούσαν στην αγορά.

Στη βδομάδα επάνω δεν είχε γυρίσει, και το αυτί του πήρε πάλι το όνομά τη μέσα σε σχόλια καθαρά υποτιμητικά. Δεν άντεξε και ρώτησε κατευθεία μέσα ποιος φεύγει από την πόλη; Και του απαντά ο ταβερνιάρης ο Σπαθάτος «Εκείνη η αλαφρόμυαλη, η ξεμυαλισμένη η Ροδούλα, που να δώσει ο Θεός να αφήσει ήσυχα τα παιδιά. Να γλυτώσει και ο γιός μου. Γιατί αν τρέχει όλη μέρα εκείνη στα Νοσοκομεία για να κάνει δήθεν εκτρώσεις τα παιδιά μας τρέχουν στις τράπεζες και αποσύρουν τους κόπους μας δήθεν για να ξεπλύνουν τις υποχρεώσεις τους. Εμείς τους χρυσώσαμε με τα ξενύχτια μας και τον ιδρώτα μας, χαλάλι βέβαια, αλλά όχι και για να συντηρούν μια χαμένη με ταραγμένα μυαλά. Να που μας κατάντησε η δήθεν αθωότητά της, το ντροπαλό της ύφος, και η αδιαντροποσύνη της. Πίσω από τα παραπετάσματα, τους ξεβαμμένους τοίχους και τις καλύβες εκεί πάντα τη βρίσκουν».

Ο Ζωνάς δεν πίστευε στ' αυτιά του. «Τι θες να πεις Σπαθάτε. Μίλα και είναι αναγιωτή μου. Τουλάχιστον εγώ έτσι της φέρομαι».

«Καλά κάνεις Ζωνά, να της αφήσεις στο έλεος του νου της και να της πεις πως σε αρκετά σκάνδαλα μας εμπλεξε. Βαρέθηκε ο κόσμος τις αποβολές της και τα ψέμματά της. Ας πάει αλλού να παίξει το θύμα. Έρριξε πολλά φταιξίματα σε αθώους. Πλάθει παραμύθια Ζωνά κατάλαβέ το. Παρ' ολίγο να χωρίσει κι' αντρόγυνο. Έπαιξε σε όλους την άβγαλτη».

Ο Ζωνάς άναυδος. Τινάσσεται με όλη τη δύναμή του και σαν να τον δάγκωσε φίδι, με το ένα χέρι παίρνει τον ταβερνιάρη από το λαιμό και με το άλλο έτοιμος να τον χαστουκίσει.

Επεμβαίνει όμως με σταθερή λαβή ο Σπαθάτος τον σταματά και του λέει: «Αυτή τραβά ότι μπορεί από τον καθένα. Χρήμα, Γλέντι, υποστήριξη, και τώρα γυρεύει μια στέγη για προστασία. Πρόσεξε, μην τη βάλεις στο σπίτι σου. Θα τα πω όλα στην Αγλαΐα. Άσε την να πάει σε άλλη πόλη ίσως αλλάξει κεφάλι».

Ο Ζωνάς άρχισε να τρέμει. Πόσα να ακούσει για αυτόν τον άγγελο που αδικήθηκε από τους δικούς του, την κοινωνία και ακόμη από τους ανθρώπους που θαρρούσε πως θα ήταν το φρούριό της; Ναι και από όπου θα έπρεπε να δώσουν μαζί τη μεγάλη μάχη, να δικαιωθεί, να νικήσουν και ύστερα να την έπαιρνε μέσα στο σπίτι του για καλά. Ο Ζωνάς δεν κρατήθηκε και άρχισε να υβρίζει τον Σπαθάτο με όλα τα δυνατά επίθετα που μπορούσε να βρει. Του επιτέθηκε, έριχνε πράγματα, έσπαζε μπουκάλες. Η κεφαλή του έβγαζε φωτιές και ορκίστηκε πως δεν θα ξαναπατούσε σ' αυτό το ρημάδι που κρύβει τόσο αίσχος.

Έφυγε με ένα βήμα γοργό και σχεδόν ανισόρροπου ανθρώπου. Δράκιασε. Δεν θα άντεχε αυτή την ντροπή. Θα τσάκιζε την εξοντωτική κακία του κόσμου. Του ερχόταν να σκοτώσει έστω κι αν ήταν αντίθετο με το πιστεύω του. Μέσα σε λίγες μέρες άκουσε πως η Ροδούλα επέστρεψε.

Σαν ρεύμα αέρα κατευθύνθηκε στο φουρνάδικο. Εκεί βρήκε πολλή δουλειά. Μπήκε μέσα να την γυρέψει. Πριν της μιλήσει όμως καν, το βλέμμα του έπεσε πάνω της, ήταν σε κάποια απόσταση, και την είδε με το γιο της κυρίας Μάγδας να σηκώνουν ένα σινί με κουλούρια κρατώντας το ο καθένας από μια άκρη. Τα μάτια τους ήταν σχεδόν δεμένα. Τα χείλια τους λαχταρούσαν να σμίξουν. Σαν παιρνόφερναν το σινί για να μπει στο φούρνο τα χέρια τους αγίζονταν και τα δάχτυλα πρόδιναν το πάθος τους. Ερωτευμένοι;

Ο Ζωνάς δεν θυμάται αν τη φώναξε, πόσες φορές, πόσα λεπτά περίμενε για απάντηση και τι ένοιωθε. Δεν μπορούσε να προχωρήσει. Έστριψε απότομα κι έφυγε. Εξακολουθούσε να τη νοιώθει απορροφημένη από τη δουλειά της με το σαχλό το νεαρό. Και έτσι ήταν τουλάχιστο τα φαινόμενα. Προς στιγμή ένοιωσε να τον ρουφά όλη η καταχνιά του χώρου του φουρνάδικου. «Καταραμένος τόπος» λέει ο Ζωνάς, «όλο σκοτεινιά και το φως του ακόμη βήματα δαίμονα. Να φύγω και να ρίξω πέτρα πίσω μου».

Δεν ήθελε κανένα από δω και μπρος και τίποτε. Αφού σκούπισε το πρόσωπό του με το πλατύ μαντήλι του ανασήκωσε τα φρύδια ρυτίδωσε το μέτωπο και κατευθύνθηκε στη δουλειά του. Εκεί οι άλλοι εργάτες αντάλασσαν αστεία. Έπρεπε κι αυτός γρήγορα να μπει στο παιγνίδι για να ανεχθεί τη δουλειά πιο εύκολα. Προσπάθησαν να τον παρασύρουν. Νέα πειράγματα. Τους έρριξε μια ματιά όλο σκληράδα και πόνο.

«Πού να ήξερα αυτοί τι γινόταν στον κόσμο;» σκέφτηκε. «Γιατί δεν ξεχωρίζουν οι φίλοι και οι εχθροί;»

Ύστερα μπήκε στην ομάδα εργασίας όπως τόσες άλλες φορές προσποιήθηκε, πως ήταν ένας από αυτούς.

Ο Ζωνάς ήταν αποφασισμένος να μην ξαναχαιρετήσει το γιο του Σπαθάτου. Όποιος τον ερωτούσε για αυτόν θα έλεγε ότι ήταν ένα κάθαρμα. Ναι κάθαρμα. Ένας εκμεταλλευτής που δεν του αξίζει να προχωρήσει στη ζωή.

Όσο για το γιο της κυρίας Μάγδας δεν τα πήγαινε πίσω. Άκουσε εκεί, να γλυκοκοιτά τη Ροδούλα να της παίρνει τα χέρια στα δικά του και ύστερα ο ίδιος να διαδίδει τα χειρότερα για αυτήν και να αφήνει υπονοούμενα στους τά-

χατες σπουδαίους φίλους του που φορούσανε κάτι ρολόγια και χαχάνιζαν. Κι ούτε που γελοούσαν καν σαν άνθρωποι...

Πόσο τον κούρασαν όλες οι σκέψεις... Από πού να βγει και να λυτρώσει τη Ροδούλα και τον εαυτό του; Τέτοιες οι ασχήμιες των συνανθρώπων του πώς να τα βγάλει πέρα;

Κουρασμένος όπως ήταν βρήκε πως και το ποτό δεν μπορούσε να του διαλύσει τα νέφη που κούρνιαζαν μέσα στο στήθος του. Κάθισε αρκετή ώρα σιωπηλός στο λιακωτό του σπιτιού του.

Όταν μπήκε η γυναίκα του — ερχόταν από τον εσπερινό — του φάνηκε κουρασμένη. Πώς είχε γεράσει τόσο απότομα; Όλα όσα είχε υποφέρει μουντζούρωσαν την ατέλειωτη στρώση γλυκάδας που τύλιγε τη μορφή της. Τα όσα είχε περάσει φαίνεται να πέτρωσαν πάνω στο πρόσωπό της. Πώς ήταν όταν τη γνώρισε πριν 27 χρόνια; Θυμάται πως έμειναν αρραβωνιασμένοι τρία ολόκαιρα χρόνια. Την ξανακοίταξε επίμονα. Βρήκε το παλτό της πολύ παλιό. Έπρεπε να της αγοράσει καινούργιο σύντομα. Το σπίτι σκεφτόταν με πίκρα, το ξεχρέωσε, πριν τρία χρόνια, αλλά δεν το βλέπει σαν δικό του. Τα παιδιά τους, όλα αρσενικά μπαινόβγαιναν, τριγύριζαν τη μάνα, πότε κοιτάζοντας τον εαυτό τους στον καθρέφτη και έφευγαν, πότε μασουλώντας. Εκείνος ούτε που υπήρχε.

Τέλος ο Ζωνάς, με βαριά καρδιά αποφάσισε πως δεν έπρεπε να συστήση τη Ροδούλα στον Παναγιώτη το γιό του.

Όσο για αυτόν, τον ίδιο, η Ροδούλα θα τον έβλεπε ναι, αλλά όχι εκείνον που γνώριζε τους τελευταίους μήνες αλλά άλλο.

Αφού κάθισε, άφησε μια μακρυά εκπνοή που κυνηγούσε το μέλλον σταύρωσε τα χέρια του πίσω από το κεφάλι του τέντωσε τα πόδια — θα ρέμβαζε. Πόσο θα ήθελε να τον φώναζαν Κύριο Ζωνά. Ναι, να είναι κύριος ούτε βοηθός πια, ούτε μάστρος, ούτε λοχίας...

NADINA ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ



GERARD DE NERVAL

Ο Γάλλος ποιητής GERARD DE NERVAL (28/5/1808-31/10/1855) ήταν ένας από τους μεγάλους του 19ου αιώνα που χάρισαν στην πατρίδα τους την τιμή και τη δόξα που είναι και θα παραμένει ως τη συντέλεια των αιώνων.

Πρωτοεμφανίζεται σε ηλικία 18 χρόνων (1826) με τη δημοσίευση ποιημάτων του που αναφέρονται στο Ναπολέοντα, με τίτλο «Ναπολέοντας και πολεμική Γαλλία» και άλλα με τίτλο «Εθνικά ελεγεία». Τον ίδιο χρόνο μεταφράζει τον Φάουστ του Γκαίτε που θα δημοσιευθεί τον επόμενο χρόνο. Οχτώ σκηνές του Φάουστ θα παρουσιασθούν αργότερα (1829) με μουσική του HECTOR BERLIOZ. Το 1829 γνωρίζει τον Βικτώρ Ουγκώ στον οποίο και αφιερώνει ποιήματά του. Το 1837-38 συνεργάζεται με τον Αλέξανδρο Δουμά (PIQUILLO, CALIGULA, LEO BURCKART, L' ALCHEMISTE). Την ίδια περίοδο συνεργάζεται με τον THEOPHILE GAUTIER στην επιφυλλίδα της LA PRESSE. Το 1839 γνωρίζεται με τον Λιστ στο Μέγαρο της Γαλλικής Πρεσβείας στη Βιέννη (19/11/1839). Οι συναντήσεις του αυτές με τους μεγάλους της εποχής, αποτελούν ορόσημα στη ζωή του ποιητή, που γράφει και δημοσιεύει έργα που έχουν αφήσει εποχή στην ιστορία της Γαλλικής και γενικότερα της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Η ανεξάντλητη μούσα του πυροδοτείται και ανανεώνεται από τα ταξίδια του στην Αγγλία, στην Ιταλία, στο Βέλγιο, στην Ολλανδία, στη Γερμανία, στην Αυστρία.

Ζει εύθυμη και ξέγνοιαστη ζωή με φίλους του ζωγράφους και συγγραφείς. Μια ζωή, που μαζί με τις οικονομικές δυσχέρειες, τον κουράζει και τον εξαντλεί. Και που, τελικά, τον οδηγεί στην τρέλλα. Στις 21 του Φλεβάρη του 1841, εκδηλώνεται η πρώτη κρίση κι ένα μήνα μετά, στις 21 του Μάρτη ακολουθεί δεύτερη κρίση τρέλλας.

Την 1η του Γενάρη του 1843 επιβιβάζεται στο ατμόπλοιο MENTOR και επισκέπτεται τη Μάλτα, την Αλεξάνδρεια, το Κάιρο, τη Βηρυτό, την ΚΥΠΡΟ, τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη.

Η ζωή του τώρα περνά ανάμεσα στον πυρετό της δημιουργίας και τον πυρετό της τρέλας. Γράφει ταξιδιωτικά (VOYAGE EN ORIENT), όπερα (LES MONTENEGRINS) και δημοσιεύει τα LORELY, NUITS D' OCTOBRE, LES ILLUMINES, CONTES ET FACETIES, PETITS CHATEAUX DE BOHEME, LA PANDORA κτλ. Μια ατέλειωτη σειρά από δημιουργήματά του, που όμως, δεν τον αποσπάζουν από τη φτώχεια και την ανέχεια.

Την αυγή της 26 του Γενάρη του 1855, τον βρίσκουν απαγχονισμένο στην οδό VIEILLE-LANTERNE, ενώ η θερμοκρασία έξω είναι 18 βαθμοί κάτω από το μηδέν.

Ο θαυμασμός του για την Ελληνική Μυθολογία και την Αρχαία Ελλάδα είναι διάχυτος στο έργο του. Στη μικρή ωδή του μάλιστα NI BONJOUR NI BONSOIR, ο πρώτος στίχος είναι γραμμένος στο κείμενο στα Ελληνικά με την

ακόλουθη ορθογραφία «Νη καλιμέρα, νη ώρα καλή». Σε άλλα ποιήματά του επαναλαμβάνει στίχους του όπως τα δυο πάρα κάτω: ΜΥΡΤΩ και ΔΕΛΦΙ-ΚΑ.

Το σύντομο αυτό σημείωμα δε δίνει παρά μια πολύ περιεχτική εικόνα του μεγάλου έργου του GERARD DE NERVAL.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΜΙΟΣ

ΟΥΤΕ ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΟΥΤΕ ΚΑΛΗΣΠΕΡΑ
σε σκοπό Ελληνικό

*Ούτε μια καλημέρα σα μήτε ώρα καλή
το πρωινό μας έφυγε. Μα η εσπέρα ακόμα
Η αστραπή ξεθώριασε όμως μέσα στα μάτια.*

*Ούτε μια καλημέρα σας μήτε ώρα καλή
Μα τ' όμορφο χρυσόβραδο μοιάζει με την αγωγή.
Τη λησμονιά πιο ύστερα μας κουβαλά η νύχτα.*

Στον ΒΙΚΤΟΡ ΟΥΓΚΩ
που μου χάρισε το βιβλίο του Ρήνου

*Από τη φιλία σου, δάσκαλε - να μαρτυρία ολοφάνερη
Κάτω από την αμασχάλη μου κρατάω το Ρήνο
και νοιώθω κι εγώ σαν ποτάμι.
Κι η σύγκριση όλο με μεγαλώνει.*

*Να ξέρει τάχα το ποτάμι - αυτός ο φτωχός άγριος Θεός -
τι είναι που του δίνει ένα όνομα, μια πηγή, μια όχθη,
ή, κι αν για όλους κυλάει, ποια είναι η αιτία;*

*Φυτεμένο στη ράχη της απέραντης φύσης
ίσως και να μην ξέρει - όπως η δημιουργία
ποιός του δίνει αυτό το αγαθό, που το χρωστάει στους Αθάνατους*

*Όμως εγώ ξέρω πως από σένα - τι γλυκειά κι ιερή γνώση -
μου φτάνει το πάθος κι η αγάπη κι η σπουδή.
Και πως το αδύναμό μου φως στους βωμούς σου ανάβει.*

ΜΥΡΤΩ

Εσένα σκέφτομαι, Μυρτώ, θεία γόησσα,
 και τον περήφανο Πασίλυπο με τις χιλιάδες αστραφτερές φωτιές.
 Το μέτωπό σου σκέφτομαι πούναι πλημμυρισμένο
 με τις διαύγειες της Ανατολής
 και τα μαύρα σταφύλια πουν ανάμιχτα
 με το χρυσάφι της πλεξίδας σου.

Μέσα στο κύπελο σου ήπια και μέθυσσα,
 και μέσα στην κρυφή αστραπή του χαμόγελου των ματιών σου,
 όταν προσευχόμουντα ταπεινά στον Ιάκχου τα πόδια.
 Γιατί η Μούσα, της Ελλάδας παιδί μ' έκαμε.

Θα ξανάρθουν οι Θεοί, που πάντα κλαις.
 Ο χρόνος θα ξαναφέρει την αίγλη των αρχαίων καιρών.

Η γη ρίγησε από το προφητικό φύσημα...

Κι όμως η Σίβυλλα με το λατινικό πρόσωπο
 κοιμήθηκε κάτω από την αψίδα του Κωσταντίνου
 και τίποτα πια δεν ενόχλησε τ' αυστηρά προπύλαια.

ΔΕΛΦΙΚΑ

Ξέρεις, Δάφνη, εκείνη την αρχαία ωδή
 στα πόδια της συκομοριάς, ή κάτω από την άσπρη δάφνη
 κάτω από την ελιά, το μύρτο ή την τρεμουλιαστή ιτιά,
 και κείνο τ' όμορφο τραγούδι που αένναα ξαναρχινά;

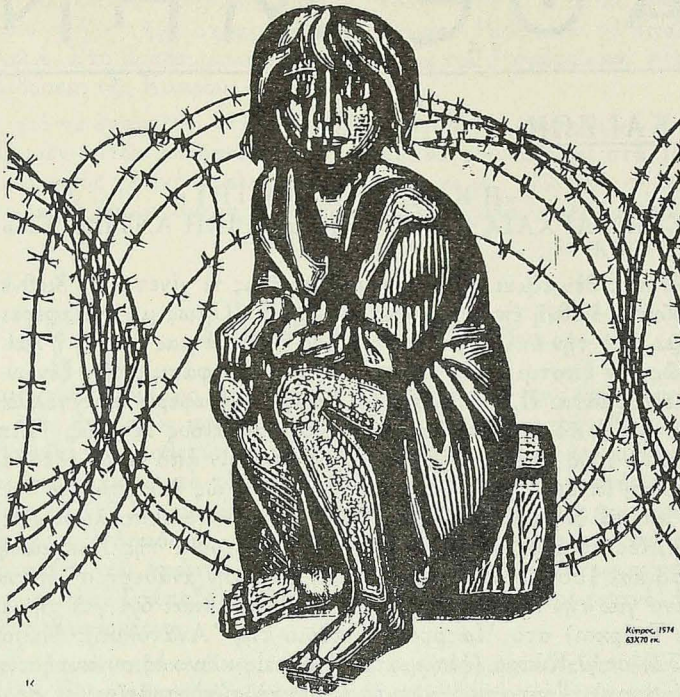
Αναγνωρίζεις, πες μου, το ΝΑΟ με το τεράστιο περιστύλι,
 και τα πικρολέμονα που μέσα τους βύθιζες τα δόντια σου,
 Και τη σπηλιά, πού ήταν μοιραία για τον άσκεφτο ξένο,
 εκεί, που του νικημένου δράκοντα κοιμάται η αρχαία φύτρα;

Θα ξανάρθουν οι Θεοί που πάντα κλαις
 Ο χρόνος θα ξαναφέρει την αίγλη των αρχαίων καιρών.

Η γη ρίγησε από το προφητικό φύσημα...

Κι όμως η Σίβυλλα με το λατινικό πρόσωπο
 κοιμήθηκε κάτω από την αψίδα του Κωσταντίνου
 και τίποτα πια δεν ενόχλησε τ' αυστηρά προπύλαια.

Μετάφραση από το Γαλλικό
 ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΜΙΟΣ



ΕΙΚΟΝΑ ΝΤΡΟΠΗΣ

*Το σκυθρωπό Κυπριόπουλο,
που τα συρματοπλέγματα
σκληρά το περιζώνουν,
είναι εικόνα της ψυχής
μας εποχής,
που επαίρεται για τον πολιτισμό
και τον ανθρωπισμό της!*

Δ.Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

«Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ»

Ὁμολογῶ πῶς δὲν εἶμαι καλὰ πληροφορημένος τί γίνεται σέ διεθνές πεδίο, ὅταν πραγματοποιοῦνται διεθνή ἐπιστημονικά συνέδρια. Ὅμως μ' ἐνδιαφέρει τί μπορούμε νά προσφέρουμε ἀπό τήν ἐπιστημονική πλευρά σέ δικά μας διεθνή ἢ καί τοπικά συνέδρια. Ἀσφαλῶς δὲν ὑποτιμῶ τή γνώση σ' εὐρύτατο φάσμα τῶν ξένων ἐπιστημόνων καί γιά δικά μας θέματα. Π.χ. στόν κύκλο, πού μ' ἐνδιαφέρει ἐπαγγελματικά, οἱ ξένοι πολλὰ γνωρίζουν γιά τὸ ἱατρικό μας παρελθόν (ἀρχαίους ἱατρούς, Ἴπποκράτη κλπ) ἀφοῦ μερικοὶ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες, πολὺ πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς, ἐξέδωσαν καί σχολίασαν τήν ἑλληνική ἱατρική γραμματεία, μερικοὶ καί ὡς διδακτορική διατριβὴ ἀκόμα, γιά νά τονίσω καί τὰ ἐνδιαφέροντα νέων ξένων ἱατρῶν («Ἀπολλώνιος ὁ Κιτιεύς» ἀπὸ τὸν H. Schöne, ἴδε τὸ βιβλίον μου «Ἀπὸ τήν Ἱστορία τῆς Κυπριακῆς Ἱατρικῆς» Λευκωσία 1983 καί 1988). Ἐπίσης ἀναφέρω ἐδῶ τὴν ἀνάθεση σ' ἐμένα νά συντάξω σύντομο κείμενο γιά τὴν ἀρχαία ἱατρική τῆς Κύπρου (καί ὄχι γιά τὴ νεότερη μῆπως ἐνοχληθοῦν οἱ Τούρκοι) στὸ Ἱατρικὸ Συνέδριο τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου (11-15 Ἀπριλίου 1972) στὴν Κύπρο (ἐνσωματωμένο στὶς κλινικές συναντήσεις τοῦ «British Medical Association»). Τοῦτο πρόβαλε τὸ ἱστορικό αὐτὸ σημεῖο μας στοὺς ξένους καί στοὺς δικούς μας συνέδρους, ἔστω καί ὡς ἀπλή ἀναφορά.

Ἐγγραφα αὐτὲς τίς κατὰ τὰ ἄλλα προσωπικές μου θέσεις παίρνοντας τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Gerassimos Rigatos καί C. Stavropoulos - Giokas "Heredity in ancient Greek Medical perception" πού εἶναι μιὰ εἰδικὴ ἔκδοση στὸ Διεθνὲς Συμπόσιο «HLA στὴν Ἱατρική» στὴν Ἀθήνα 1989. Ἐσχωριστὰ πρόσεξα πῶς στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ὑπερέχουν οἱ Ἕλληνες ἐρευνητές. Ἡ ἔκθεση γιά τὴν κληρονομικότητα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο (750-700 π.Χ.) ἕως τὸν 7ον μ.Χ. αἰῶνα μὲ τὸν Παῦλο Αἰγινήτη καί ἀναφέρονται σ' αὐτὴν τὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ φύλου, τῶν κληρονομικῶν ἀσθενειῶν τὰ τῶν διδύμων καί ἐπὶ πλέον ἑλληνικῆς προελεύσεως ὁρολογία στὴ γενετική. Μὲ τὸν ἀπλό, ἀλλὰ καί πανηγυρικό αὐτὸν τρόπο καλύφθηκε ἓνα ἱατρικὸ θέμα ἀπὸ τὴν ἱστορική του ἀποψη μὲ ἐπίκεντρο τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἱατρικὸ κόσμον — γνωριμία καί προβολὴ νόμιμη.

Γιατί, λοιπόν, στὰ δικά μας ἐδῶ διεθνή, ἀλλὰ καί τοπικά συνέδρια γιά ὅποιονδήποτε ἐπιστημονικὸ κλάδο, νά μὴ χρησιμοποιοῦμε αὐτὰ τὰ μέσα γνωριμίας καί νόμιμης προβολῆς; Ὅχι, βέβαια, φτηνὴ προπαγάνδα, πού πάντοτε θά εἶναι εἰς βάρος μας. Μήτε πάλιν φυλλάδια πρὸς κάλυψη ἐμπορικῶν στόχων ἐκείνων πού χρηματοδοτοῦν κάποιον συνέδριο. Ἄλλο ἀπλή χορηγία πρὸς ἔκδοση (πού πρέπει νά δηλώνεται) κι ἄλλο σαφῆς ἐπιστημονικὸς στόχος. Πάντως βαθύτερη ἐπίδιωξη πρέπει νά εἶναι ἢ ἐπίδειξη μὲ ἀκέραιη συμπεριφορὰ καί ἀξιοπρέπεια κάποιων τοπικῶν καταστάσεων στόν τομέα πού ἐξυπηρετεῖ τὸ συνέδριο.

Κοιτάζοντας τὴν πιὸ πάνω ἱστορικήν αὐτὴν ἐργασία γιά τὴν κληρονομικότητα πού συνέγραψαν οἱ δύο ἑλλαδίτες στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα (τὸ συνέδριο ἦταν διεθνές) μὲ τίς παραπομπές στὰ σχετικὰ σημεῖα στὰ ἑλληνικά, θεώρησα σκόπιμο νά ἀναφερθῶ

στο βραβευμένο έφετος από την 'Ακαδημία 'Αθηνών έργο του Γεράσιμου Ρηγάτου και άλλων, «'Ελληνικός 'Ιατρικός Τύπος» (1811-1988), τὸ ὁποῖο παρουσίασα κάπως ἀναλυτικά ἀπὸ στήλη τῆς «Σημερινῆς» (4 'Ιουνίου 1989) καὶ νὰ ἐπαινέσω τὸν κόπο τῶν συναδέλφων. Στὸ βραβευμένο αὐτὸ σύγγραμμα τοῦ Ρηγάτου καὶ ἄλλων περιλαμβάνονται καὶ ἐκδόσεις τῆς Κύπρου.

Λοιπόν, γιὰ νὰ ἐπανέλθω στὴν ἀρχικὴ μου πρόθεση, ἐπισημαίνω ξανὰ τὴ σκοπιμότητα τῶν εἰδικῶν αὐτῶν ἐκδόσεων, ποὺ πρέπει νὰ διανέμονται στὰ διάφορα συνέδρια στὸν τόπο μας, πρὸς γενικὸ ὄφελος τῆς Κύπρου, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει πῶς παρασιωπῶ συγγενικὴ ἢ ὅμοια κίνηση σὲ κάποια προηγούμενα συνέδρια ἐδῶ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΗ ΚΙΣΣΟΝΕΡΓΗ

Ἡ δημιουργία μόνιμης κρατικῆς πινακοθήκης ἔργων τοῦ ζωγράφου 'Ιωάννη Κισσονέργη, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τῆς ζωγραφικῆς στὴν Κύπρο, δὲν εἶναι ἰδέα δική μου. Ἀπλῶς τὴν υἰοθετῶ σὰν ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀνακινῶ μὲ τὸ σημεῖμά μου αὐτὸ τὴν ὅλη ὑπόθεση. Γιὰ τὴν πρόθεση τοῦ γαμπροῦ τοῦ ζωγράφου νὰ δωρήσει ἀρκετὰ ἔργα τοῦ πρωτοπόρου αὐτοῦ ἔργα τῆς τέχνης στὸ δημόσιο, τὰ ὁποῖα νὰ ἀποτελέσουν τὴν σχετικὴ πινακοθήκη στὸ οἰκογενειακὸ σπίτι τοῦ πρώτου, πληροφορήθηκα στὴ συγκέντρωση, ποὺ διοργάνωσε τὸ Συγκρότημα τῆς Τράπεζας Κύπρου, ἐπιδεικνύοντας τὸ φετινὸ ἡμερολόγιό της (1990) μὲ ἔργα Κισσονέργη.

Τὸ οἰκογενειακὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τοῦ ζωγράφου, ποὺ εἶναι διατηρητέο, σήμερα ἐνοικιάζεται δὲν ξέρω μὲ ποιούς ὄρους (δὲν ἔχει σημασία τοῦτο), παρουσιάζει χώρους ἀρκετὰ πλατεῖς, γενικὰ εἶναι κατάλληλο μὲ τὰ κυπριακὰ δεδομένα, νὰ φιλοξενήσει πίνακες. Ὅπως μαθαίνω, ὁ γαμπρὸς τοῦ ζωγράφου ἀναλαμβάνει καὶ τὴ συντήρηση τοῦ οἰκῆματος, μιὰ νέα βοηθητικὴ χειρονομία μὲ βάρος. Ἐπὶ πλεόν, τὸ σπίτι αὐτὸ βρίσκεται ἀπέναντι στὸ «Παγκύπριο Γυμνάσιο» σχεδὸν ὡς ἐπέκταση τῶν ἄλλων Μουσείων («Μουσεῖο Λαϊκῆς Τέχνης Κύπρου», «Μουσεῖο Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος», «Ἰδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'»), δηλαδὴ προσφέρεται τοῦτο καὶ ἀπὸ τουριστικῆς πλευρᾶς.

Τὸ φετινὸ (1990) Ἡμερολόγιο τοῦ Συγκροτήματος τῆς Τράπεζας Κύπρου καὶ ἡ ἐτοιμασία Χριστουγενιάτικων καρτῶν μὲ ἔργα Κισσονέργη (ὀκτῶ τὸν ἀριθμὸ) φέρνουν στὸ προσκήνιο τὸν ζωγράφο μας αὐτὸν καὶ κινοῦν ἕνα γενικὸ ἐνδιαφέρον. Ἄν λογαριαστοῦν καὶ ἡ συλλογὴ φωτογραφιῶν ἀπὸ ἑκατὸν ἔργα του καὶ οἱ διάφορες φωτοδιαφάνειες, δημιουργεῖται τότε ἕνα ἀρχεῖο γιὰ μελετητὲς καὶ ἑραστές τῆς ζωγραφικῆς. Συνεπῶς τὸ ἔδαφος εἶναι κατάλληλο γιὰ νὰ προωθηθεῖ καὶ ἡ δημιουργία τῆς πινακοθήκης Κισσονέργη. Τοῦτο κι ὅλας μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ κίνητρο γιὰ δημιουργία πινακοθηκῶν καὶ ἄλλων ζωγράφων μας. Ἄν ἕνας τόπος δὲν διαφυλάγει καὶ δὲν ἐπιδεικνύει τὸν πολιτισμὸ του, καταστρέφει τὶς εὐκαιρίες συνεχοῦς προόδου.

Ἐξάλλου, τὰ ἔργα τοῦ Κισσονέργη ἔχουν τόση παλιὰ κυπριακὴ πραγματικότητα, εἶναι μιὰ μαρτυρία παλιῶν ἐποχῶν τοῦ νησιοῦ μας, ποὺ ὀφείλει ἕνα πλατὺ κοινὸ νὰ γνωρίζει, ἰδίως οἱ ἐπερχόμενες γενεές. Ὁ Ἄ. Διαμανῆς σχετικὰ ἔγραφε:

«Οἱ υδατογραφίες του Κισσονέργη εἶναι πολῦτιμες, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς καθαρῶς καλλιτεχνικὲς τοὺς ἀρετὲς, καὶ ὡς ντοκουμέντα. Τα σοκάκια, οἱ τύποι, οἱ ἀρχαιολογικοὶ χώροι, ἐκφράζονται χωρὶς φυγὴ ἢ ἀλλοίωση, χωρὶς ἀμέλεια ἢ ἀσάφεια...».

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΟΦΕΙΛΗ ΣΕ ΓΙΑΤΡΟ

Στις 19.8.1989 μαζί με τις γυναίκες τῆς «'Επιστροφῆς», εἶχε συλληφθεῖ καὶ ὁ χειρουργὸς Ἀνδρέας Κωνσταντινίδης ποὺ πῆγε μετὰ τὸν ιδιόκτητο τῆς κλινικῆς τοῦ ἀσθενοφόρο καὶ μετὰ τὸν ὀδηγὸ καὶ τὸν τραυματιοφορέα νὰ παράσχουν ἰατρικὴ βοήθεια ἀνὰ θὰ χρειαζόταν, πράγμα ποὺ ἔλειψε σὲ προηγούμενες εἰρηνικὲς ἐπιστροφές γυναικῶν στὰ κατεχόμενα ἀπὸ τοὺς Τούρκους πάτρια ἐδάφη μας. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς πιέσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς ποὺ δέχτηκε αὐτὸς ἀπὸ τὰ παράνομα κατὰ τὰ διεθνή θέσμιμα ὄργανα τῶν κατακτητῶν, κράτησε ψηλὰ τὸ πατριωτικὸ του φρόνημα.

Τὴν ἄλλη μέρα ἐπισκέφθηκα τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀγ. Κασσιανοῦ καὶ ἀντίκρισα ὁμολογῶ, μετὰ πατριωτικὴ περηφάνεια, τὸ σταθμευμένον ἀσθενοφόρο τοῦ συναδέλφου.

Ὁ στίχος ἦρθε αὐθόρμητα, ἔστω καὶ ἂν γύρω ἔσφυζε ὁ χῶρος ἀπὸ τὶς συνεχεῖς νέες ἀφίξεις γυναικῶν, ποὺ συναθροίζονταν γιὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν, ἐνῶ ἀντίκρι ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῶν σχολείων Ἀγ. Κασσιανοῦ τὰ βλοσυρὰ μάτια τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς σκίζαν σὰν μαχαίρια τὸν ἀγέρα.

Ἡ λυρική αὐτὴ ἔκφρασή μου δημοσιεύτηκε τὶς ἐπομένους μέρες στὸν ἡμερήσιο τύπο τῆς Λευκωσίας ὡς τιμὴ σὲ συνάδελφο, ποὺ ὑπέφερε στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἰατρικοῦ του καθήκοντος.

ΣΤΟΝ ΓΙΑΤΡΟ ΑΝΔΡΕΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Γιατρός φιλόσοφος ισόθεος.

*Ὁ δάσκαλός μας ὁ Ἱπποκράτης πρῶτον ὄρο βάζει
στὴν παιδείωσή μας τοῦτο.*

*Γιατὶ ἡ φιλοσοφία στρατεῦει τὸ μυαλὸ στους δρόμους
τῆς γνώσης καὶ τῆς σκέψης καὶ ἔτσι
ὀρθοφρονεῖ.*

*Ἡ τέχνη τοῦ γιατροῦ ἔναι γνώση καὶ καρδιά
καὶ φρόνημα υψηλὸ.*

*Ἐκφράζω εὐχὴ καὶ λόγο παρακλητικὸ
στον Φοῖβο Ἀπόλλωνα καὶ στον Ἀσκληπιό,
στὴ λαμπρομάτα Υγεία,*

*στον Ἀη Λουκά τὸν γιατρευτὴ,
στοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους, στον Ἀη Αντύπα
δέσμες υγεία καὶ δύναμη νὰ δίνουν
στον ασκληπιάδη Ἀνδρέα Κωνσταντινίδη,
ισάδελφο,*

*ποὺ με τὴν πράξη του τιμᾶ τὴν τέχνη τῶν ἰαμάτων
ὅτι με κίνδυνον ζωῆς προσέφερε
ἀνάργυρα τῆς τέχνης του τὰ φῶτα.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κώστα Ε. Τσιρόπουλου: «Μυστήριο», έκδ. Ἀστρολάβος / Εὐθύνη, 1988, 90. σελ.

Ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Τσιρόπουλου εἶναι βαθύτατα συνδεδεμένη μετὰ τὸ πεζογραφικὸ τοῦ ἔργου. Θὰ λέγαμε πὼς ἀποτελεῖ τὴν ἄλλη του διάσταση, τὴ μουσική. Ἄν προσπαθούσαμε νὰ ἀξιολογήσουμε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, θὰ διαπιστώναμε πὼς ἡ βιωματικὴ πεζογραφία προσφέρει ποιητικὰς ἐνορμήσεις. Ὡστόσο, ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐπίσκεψή τῆς μούσας γιὰτὶ ὁ ποιητικὸς λόγος ἀποτελεῖ μετὰσταση σὲ ἄλλο ἐπίπεδο δημιουργίας. Ἡ σημαντικὴ ὅμως προϋπόθεση τῶν βιωμάτων συνιστᾷ τὴ δυναμικὴ ἀφετηρία ποῦ θὰ ἐμπνέει τὴν ποιητικὴν ἔκφραση.

Τὸ τελευταῖο ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κώστα Τσιρόπουλου «Μυστήριο» πλέκει καὶ διαπλέκει ὅ,τι θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάσουμε παιδευτικὸ ἀνοιγμα στὸν εὐρύτερο χῶρο δημιουργίας τοῦ γνωστοῦ πεζογράφου καὶ ποιητῆ. Ἡδὴ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ποιημάτων εἶναι χαρακτηριστικὴ: Ἡ πρώτη ἐνότητα φέρει τὸν τίτλο Φῶς (σελ. 9-44), ἡ δευτέρη τιτλοφορεῖται ὡς Ἡμίφως (σελ. 47-67) ἐνῶ ἡ τρίτη ἐπιγράφεται ὑποβλητικὰ ὡς Γνόφος (71-78). Ἄς προσεγγίσουμε ὅμως. Γιὰ τὸν Τσιρόπουλο ὁ Ἑλληνισμὸς (Ἀρχαῖος, Βυζαντινός, Νεώτερος) ἀποτελεῖ φωτεινὴ σταθερὰ ἢ ὅποια ἐκφράζει τόσο τὴν ἀνθρώπινη σοφία ὅσο καὶ τὴν ἐπίλαμψή της ἀπ' τὴ χριστιανικὴ ἀποκάλυψη. Ἡ ἑλληνοκεντρικότητα ὅμως τοῦ στοχαστῆ καὶ ποιητῆ βιώνεται προσωπικὰ χωρὶς νὰ παραχαράζεται. Στὴ συγκεκριμένη μάλιστα περίπτωση ἀναδύεται ποιητικὰ, προσλαμβάνει γοητευτικὰς μουσικὰς διαστάσεις, γίνεται διανγῆς ποίηση. Ποιήματα ποῦ ἀναφέρονται στὸν Ὀμηρο, στὸν Ἡράκλειτο, στὸν Πλάτωνα, στὸ Σοφοκλῆ, στὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, στὸ Ρωμανὸ τὸ Μελωδὸ, κ.ο.κ., ὑμνοῦν προσωπικὰ, ἀποτελοῦν προσωπικὰς ποιητικὰς προσλήψεις μεγάλων μνημάτων.

Ἔ τῶν Ἑλλήνων τὰ σώματα
τὴν ἀρετὴ ἐφάνερωσαν τῆς ἀγάπης
μέσα σὲ νύχτα καὶ σιγὴ ἀστροθεάμονα·
ἐφωτοβόλησαν ἀρθρώνοντας λέξεις
τὸν μελαγχολικὸν τους χρόνον
ἐνῶ «καθ' ὑγρῶν καὶ θαλαττίων
ὁ Πέτρος πεζεύει κυμάτων»
ὁ καιρὸς ἀλυχτᾷ συστρέφεται
καὶ ρημάδια πιὰ
οἱ λέξεις τους
θεϊκὰ ρημάδια. (Σελ. 14).

Τὰ σώματα, οἱ λέξεις, τὸ φῶς καὶ ὁ χρόνος ἀποτελοῦν τὶς κύριες ἔννοιες τῆς ποιητικῆς αἰσθητικῆς τοῦ ποιητῆ. Προβάλλει ἔτσι μιὰ μουσικὴ αἰσθητικὴ ἢ ὅποια, σαρκινὴ στὴν ἀφετηρία της, ἀναφωνίζει τοὺς ποιητικοὺς φθόγγους γιὰ νὰ διαχέεται στὴ χώρα τοῦ μυστηρίου. Ὁ Τσιρόπουλος ἐρμηνεύει τὴν ποιητικὴν τῶν μεγάλων ὀνομάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ σαρκικὰ καὶ πνευματικὰ, κατὰ τρόπο ποῦ τὸ τοπίο κατευθύνεται, διαμέσου τῶν ἀντικειμένων στὸ σῶμα, στὴ φωνή, στὴ μουσικὴ σύνθεση. Ὁ ποιητικὸς περίκοσμος, χωρὶς νὰ εἶναι περιγραφικὸς, σφραγίζεται ἀπ' τὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του, ἀνθίζει λυρικὰ ἀλλὰ καταλήγει στὴ μουσικὴ, γίνεται μουσικὸς στίχος. Πρόκειται γιὰ ἀναδημιουργικὴ ποιητικὴ συμπόρευση ἢ ὅποια ὑποκρύβει μακροχρόνια ἀναστροφή με κείμενα καὶ με κόσμους ὑπερκλασικοῦ μεγαλείου.

Λιτοί οι στίχοι του ποιητή, προδίδουν, πίσω απ' τή σεμνή μαθητεία, ποιητική δειλιότητα συνδυασμένη συκρατημένο λογοτεχνικό αυθορμητισμό.

Οι αναφερόμενες όμως συνθέτουσες εκφράζονται ένιαία ως ποιητική ώριμότητα ή όποια μαθήτευσε σε ό,τι έξοχότερο πρόσφερε και προσφέρει ο Έλληνομός. 'Ο ποιητής, ό πραγματικός ποιητής, δέν αυτοσχεδιάζει. Έμπνέεται μετά μακρά άναστροφή με τὸ πνεῦμά του πολιτισμοῦ και με τις ώραιότερες εκφράσεις του. Έτσι μόνο θά δημιουργήσει. Τὸ φῶς τῶν μεγάλων γίνεται και προσωπικό του φῶς τὸ όποιο θά διαπλάσει με τὸν τρόπο του.

*Δεμένα έλαμποκοπούσανε τὰ σώματα
άλλα ή άγάπη έπάγωνε τήν άρετή τους
και μες στις ύστερες του κάματος ευωδιές
μιλούσανε χωρίς τὰ λόγια τους να έννοοῦν (Σελ. 39).*

'Η δεύτερη ένότητα ('Ημίφως, σελ. 47-67) συνιστά προσπάθεια ποιητικής ένσαρκτης παρουσίας υπό τήν οδηγία του μουσικού - ποιητικού φθόγγου. 'Ο ποιητής «αυτονομεΐται», διορά «ώς δι έσόπτρου», «άπομακρυνόμενος» κατά τὸ δυνατό από συγκεκριμένη θεματική. 'Ο αέρος σεισμός / σωμάτων όνομάτων» άποκαλύπτει «τὸ πάθος τῆς σαρκός / θεῶν ανθρώπων». Οι έννοιες του έρωτα, του σώματος τῆς γλώσσας και τῆς όμορφιάς προσλαμβάνουν προσωπική δυναμική, χωρίς τὸ πνεῦμα τῶν ποιημάτων να άπομακρύνεται από τις έμπνεύσεις του ποιητή τις όποιες ήδη έπισημάναμε. «Πορφύρα καλύπτει άθανασίας» (σελ. 53) τις έρωτικές υπάρξεις τις κατεξοχήν δηλαδή πλατωνικές συνειδήσεις οι όποιες περιούχονται στὸν κόσμο τῆς έλληνοκεντρικής ποιητικής. 'Ημίφως; 'Ηδη λειτουργεί ή υποκειμενική πρόσληψη, αν φῶς είναι ό «υπερουράνιος τόπος» τῆς ευτυχίας του έλληνικού πνεύματος. Τὸ ήμίφως όμως φεγγίζεται απ' τήν παιδεία του φωτός που είναι και παιδεία μυστηρίου.

Εΐμαστε έτσι σε θέση να προσεγγίσουμε τήν τρίτη ένότητα, τὸ Γνόφο (σελ. 71-87).

Δέν πρόκειται για έκπτωση απ' τὸ φῶς στὸ γνόφο. Πρόκειται κατά βάθος για «μυστήριο θωπεία» (σελ. 83), για τὸν ιερό γνόφο, «τὸν ὄντως μυστικόν», κατά τή μυστική τῆς 'Ορθοδοξίας. Κατά βάθος ή άγνώσια του γνόφου άποτελεί τήν υπερφυή γνώση, τήν άληπτη άρχή ή όποια καταξιώνει κάθε θετικότητα. Ποιητικά αυτή ή άλήθεια άγκαλιάζει συγγενείς έννοιες και φωτίζει.

*Οὐρανός σώματα
ψυχές
σάρκα λόγια
κάλλος άθανασίας
νύχτας έλουσία
λέξεων πάθος
αγιότητα.
'Αγγέλων όρθοστασίας
βίγλες σιγῆς (σελ. 76)*

'Η «υπερρεαλιστική» γραφή τῆς τρίτης ένότητας συναντά τὸ πνεῦμα τῆς πρώτης, προσδίδει στὸ ὄλο έργο κυκλική φορά και ανανεούμενο μουσικό τόνο. 'Ο ποιητής δέν ξεφεύγει απ' τή θεματική του, παρά τήν άνεση τῶν έσωτερικών φωτογραφίσεων τῆς έξωτερικότητας, παρά τήν παιδεία του ή όποια άποφεύγει να γίνει έπίδειξη γνώσης. 'Η ποιητική αξία του έργου αναδύεται από κάθε σελίδα, από κάθε στίχο και

έπισφραγίζει τις πρώτες ήδη έντυπώσεις. 'Ο Τσιρόπουλος απογειώνεται ποιητικά όντας ήδη όπλισμένος με δυνατές καταβολές και ισχυρή παιδεία. Τό «μυστήριό» του εισάγει σε προσωπική ποιητική πρόσληψη τής ελληνικής παιδείας και άπλώνεται ως μουσική νότα πνευματικότητας και μεστού ποιητικού λόγου.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Ο Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΚΡΙΝΕΙ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βασίλης Κατσαβός: «*Όνειρο στην κόλαση*», 'Αθήνα 1989

Έχω την αίσθηση πως τό μυθιστόρημα τού Βασίλη Κατσαβού «*Όνειρα στην Κόλαση*» ταίριαζε περισσότερο να συμπυκνωθεί στο πλαίσιο μις νουβέλλας. 'Ο ήρωας τού λογοτεχνήματος αυτού, ό 'Αγησίλαος, γεμίζει όλη τήν ένταση τής δράσης και τών συγκρούσεων, και μένουν σ' ένα δεύτερο επίπεδο ή γυναίκα του και ό άρμένης Καιβόρ, ίσως ό δεύτερος αυτός να έχει μιá πιό έντονη θέση, αν σκεφτούμε τήν άτομική του ιστορία τότε με τις σφαγές τών 'Αρμενίων στη Μικρασία.

Τά γεγονότα τού πεζογραφήματος αυτού έκτυλίσσονται στα χρόνια τής Γερμανικής Κατοχής σε ένα χωριό κοντά σε ένα κτιριακό συγκρότημα τού Καπνικού Συνεταιρισμού. 'Η καλωσύνη ή γνήσια φιλανθρωπία τού 'Αγησίλαου προς ένα πληγωμένο Γερμανό στρατιώτη γίνεται αίτια να θεωρηθεί αυτός από τούς χωριανούς του «προδότης». Τούτο ή αντίσταση τό χρησιμοποιεί για να κατορθώσει να πάρει ποιήσεις πληροφορίες για τις γερμανικές κινήσεις, βάζοντας τόν 'Αγησίλαο να δεχτεί τοποθετήσεις μέσα στο γερμανικό στρατόπεδο. Οί χωριανοί μιá μέρα καΐνε τό σπιτικό τού κατá τή γνώμη τούς «προδότη» 'Αγησίλαου. 'Η φωτιά κατακαΐει και τήν "Αννα ή γυναίκα του. 'Ο 'Αγησίλαος παίρνει τήν απόφαση να τινάξει τό φρούριο τών Γερμανών με έκδικητική διάθεση. Πραγματοποιεί τό σχέδιό του, αλλά δίπλα και στο δικό του χαμό, αναμένονται τά αντίποινα τών Γερμανών. Δυό άλλοι χαρακτήρες ό ΠαπαΣπύρος συνδέει τά γεγονότα και ό 'Αρμένης Κεβόρ δείχνει με τήν αυτοθυσία του τή γενική τότε αντίσταση.

Βέβαια στο έργο υπάρχουν κατá τή γνώμη μου έξυπνες στιγμές, αλλά και αδύνατα σημεία, κι ως είχε πρόθεση ό συγγραφέας να ψυχογραφήσει καλύτερα τόν κεντρικό ήρωα, ή να δείξει τήν αντίδραση τών γύρω. Π.χ. τό φευγιό τής φοράδας. 'Αλλά και τό γράμμα τού 'Αγησίλαου προς τήν κόρη του, που αποτελεί στην πραγματικότητα τήν κορύφωση τού έργου μου φαίνεται λίγο χαλαρό.

'Η γλώσσα τού μυθιστορήματος είναι άπλή, ρέουσα, χωρίς άστοχους νεωτερισμούς τών δοκιμιακών γλωσσικών τολμημάτων. 'Η εξέλιξη τής ύπόθεσης γίνεται όμαλά.

Πάντως τό λογοτέχνημα αυτό δίνει μιá πτυχή τής έποχής εκείνης τών κατοχικών δυσκολιών, χωρίς συνθήματα και φαντασίες ή πολιτικά - κομματικά πυροτεχνήματα. Μιá - δυό αναφορές τύπου κομματικού - πολιτικού χρειάζονταν για τήν εξέλιξη τού μύθου.

'Αλέκου Βασιλείου: «*Γιάννης 'Αθ. Μαρρές*», 'Αθήνα 1989

Θεωρώ πολύ έξυπνη τήν σε εύρú φάσμα φιλιαναγνωστών, αλλά και ειδικά ένδιαφερομένων για τά νεοελληνικά μας γράμματα τις δοκιμιακού - κριτικού τύπου μονο-

γραφίες για ανθρώπους τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος. Ὁ Ἀλέκος Βασιλείου ἔχει δοκιμασθεῖ στὸ εἶδος αὐτό, εἴτε σὲ παρουσιάσεις συνολικοῦ ἔργου εἴτε σὲ εἰδικούς τομείς τῶν μονογραφουμένων λογοτεχνῶν.

Τελευταῖα κυκλοφόρησε ἓνα νέο τόμο μὲ τίτλο «Γιάννης Ἀθ. Μαρρῆς» (ὁ ἄνθρωπος κι' ὁ συγγραφέας). Ἡ μέθοδος ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ Βασιλείου εἶναι ἡ ἐξῆς: κοντὰ στὴν προσωπικὴ του γνώμη τοποθετεῖ κατάλληλα καὶ γιὰ διαλεύκανση πτυχῶν ἢ γιὰ ἐπίρρωση σχετικῆς γνώμης του, τὸ λόγο ἄλλων μὲ τὴν ἀναγκαῖα παραπομπή. Ἔτσι δίνεται μὲ πολλὴ ποικιλία τὸ θέμα καὶ γίνεται κοντὰ στὴν πληροφόρηση καὶ πιὸ ἐλκυστικὸ στὸν ἀναγνώστη.

Τὸ βιβλίον «Γιάννης Ἀθ. Μαρρῆς» διαιρεῖται σὲ ἐννιά μέρη. Τὰ τρία πρῶτα μιλάνε γιὰ τὸν μονογραφούμενο συγγραφέα (ζωή, ἐκδόσεις του, ἀναφορές στὰ βιβλία του). Τὰ ἄλλα γιὰ τὸν πεζογράφο, ἱστορικό, δοκιμιογράφο, λαογράφο καὶ ποιητή. Κλείει τὸ βιβλίον μὲ βιβλιογραφία.

Ὁ ἀναγνώστης σχηματίζει πλήρη εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγγραφέα καὶ πληροφορεῖται γιὰ τὴν ἀποψη καὶ στάση ἐνὸς ἀριθμοῦ σημαντικοῦ στὸν κλάδο τοὺς ἐρευνητῶν καὶ κριτικῶν. Τοῦτο εἶναι κι' ὅλας μιὰ ἐπιτυχία τοῦ Ἀλέκου Βασιλείου.

Σ. Χαρίτου: «Πάφος 1924-1984», τῆς Λαϊκῆς Τράπεζας Κύπρου.

Ἡ πολιτιστικὴ δράση Τραπεζῶν καὶ μερικῶν ἄλλων ὀργανισμῶν, ἔστω κι' ἀν ἀποβλέπει στὴ διαφήμιση (γιατὶ ὄχι;), συχνὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐξυπηρετικὴ γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, δίπλα καὶ στὴν ἄλλη φιλανθρωπικὴ ἢ κοινωνικὴ δράση τους, γιὰ τὴν ὁποία καμμιά φορά χρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις, ἓνας τρόπος δηλαδὴ ἐνδυνάμωσης ταυτόχρονα τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν.

Ἡ Λαϊκὴ Τράπεζα Κύπρου μὲ τὴν ἐπέκταση τῶν πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων της στὴν Πάφο, ἐξέδωσε ἓνα καλλιτεχνικὸ κατάλογο τῆς φωτογραφικῆς τέχνης τοῦ Σπύρου Χαρίτου μὲ τίτλο «Πάφος 1924-1984, μέσα ἀπὸ τὸ φακὸ τοῦ Σπύρου Χαρίτου». Ὁ κατάλογος αὐτός, εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ καλὴ συλλογή, μὲ τὴν ὁποία διασώζεται τὸ πρόσωπο μιᾶς πόλης καὶ τοῦ γύρω χώρου σὲ μιὰ παλιὰ ἐποχὴ μὲ κάποιες συνδέσεις μὲ τὴ νεότερη τῆς ἐξέλιξη. Ἡ πραγματοποίησις τῆς συλλογῆς αὐτῆς δείχνει μὲ πόση ἐπιμέλεια τὸ πολιτιστικὸ τμῆμα τῆς Λαϊκῆς τράπεζας μεριμνᾷ γιὰ τὶς δραστηριότητές του.

Ἡ «Πάφος 1924-1984» ἀρχίζει μὲ εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὸ διοικητὴ τοῦ συγκροτήματος Κ.Ν. Λαζαρίδη. Στὴν εἰσαγωγὴ αὐτὴ ἐκτίθεται ἡ πολιτιστικὴ πρόθεση τῆς τράπεζας. Ἀκολουθεῖ ὁ πρόλογος ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα Φυλακτοῦ. Στὸν πρόλογο αὐτὸ ἐπισημαίνονται τὰ καίρια καὶ χαρακτηριστικὰ περιστατικὰ τῆς πόλης ὅπου ὁ ἀναγνώστης νᾶχει μιὰ ἰδέα τῆς ζωῆς τῆς Πάφου καὶ τῶν γύρω κατὰ τὴν χρονικὴ περίοδο στὴ ὁποία ἔδρασε ὁ φωτογραφικὸς φακὸς τοῦ Χαρίτου. Ἐπὶ πλέον ἐνόητες τοῦ καταλόγου σχολιάζονται πολὺ βοηθητικὰ ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα Φυλακτοῦ. Θεωρῶ αὐτὰ τὰ κείμενα ὄχι ἀπλῶς ἐπεξηγηματικὰ γιὰ διευκόλυνση στὴν κατανόηση τῶν φωτογραφιῶν, ἀλλὰ καὶ διασωστικὰ τῆς ἐποχῆς γιὰ πρόσωπα καὶ κινήσεις. Ἐπίσης, λογικὸ καὶ χρῆσιμο εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τοῦ καταλόγου σὲ ἐνόητες τὶς ἐξῆς:

α) Τόποι καὶ Μνημεῖα τῆς Πάφου, β) Αὐτοδιοίκηση καὶ Διοικητικὰ σώματα, γ) Ὁ κόσμος τῆς Πάφου, δ) Τὸ μεταξουργεῖο καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ε) Ἀνθεστήρια καὶ καρναβάλια στὴν Πάφο, στ) Σημαντικὰ γεγονότα τῆς Πάφου.

Τὰ βιογραφικὰ τοῦ Σπύρου Χαρίτου καταγράφονται ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κ. Ἰωαννίδη μὲ κάποιες σοφὲς ἐπισημάνσεις γιὰ τὸ ἐπαγγελματικὸ πρόσωπο τοῦ φωτογράφου. Βοηθητικὰ ἀλλὰ καὶ ἐντυπωσιακὰ (ἀπ' ὅτι ξέρω πρῶτη φορά) ἐπιδεικνύοντας σὲ

τόσο ἀριθμὸ ἀποδείξεις ἐμπορικῆς φύσεως, πού σημαίνουν ὅμως πολλὰ ἀπὸ διάφορους τομεῖς. Τὸ κείμενο αὐτὸ διανθίζεται μὲ φωτογραφίες ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸ βίο τοῦ Χαρίτου, ὅπως καὶ μὲ διάφορες σημειώσεις του.

Τὰ κείμενα αὐτὰ τοῦ Ἀνδρέα Φυλακτοῦ καὶ Γεώργιου Κ. Ἰωαννίδη προσφέρουν πολλὰ στὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας δίπλα στὸ ἐλκυστικὸ ὕφος τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἱστορία ἐνὸς τόπου μὲ τὸν φακὸ λέγει πολλὰ, φτάνει νὰ μπορεῖς δίπλα στὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση νὰ προβληματίζεσαι καὶ σὲ ἄλλα ἐπίπεδα τῆς ζωῆς.

Ζήνωνα Ζαννέτου: «Εἰσόδια», Ρέθυμνο 1989

Προσωπικὰ μὲ ἐλκύει περισσότερο στὴν ποίηση τὸ συναίσθημα. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει πὼς δὲν ἐκτιμῶνται οἱ συλλογισμοὶ κατάλληλα τοποθετημένοι μὲς τὴν ἀτμόσφαιρα πού δημιουργεῖ ἡ εἰλικρινὴς συγκίνηση. Συναίσθημα καὶ συλλογισμοὶ μέσα στη μουσικὴ τοῦ στίχου καὶ τῶν λέξεων καὶ μὲ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα πλάθουν τὴν αἰσθητικὴ τέρψη καὶ σὲ περιδιαβάζουν σὲ ἀνώτερες πνευματικὲς σφαῖρες.

Στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ζήνωνα Ζαννέτου, πού ἔχει τίτλο «Εἰσόδια» ὁ ἐρωτικὸς λόγος μὲ μιὰ ἄπλα ἀπὸ τίς εἰκόνες στὸ γύρω μας φυσικὸ χῶρο ξεχωρίζει περισσότερο ἀπὸ τὴν ὅμοια ἔκφραση πού χρησιμοποιεῖ ὅμως εἰκόνες καὶ σχήματα τοῦ καθημερινοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ - φιλολογικοῦ χῶρου. Ἔτσι ἀπὸ τίς τέσσερις ἐνότητες τῆς συλλογῆς (Ἡ φύση, Ὁ κόσμος, Ὁ ἔρωτας καὶ Ὁ θάνατος) ἰδιαίτερα ἐλκύουν τὰ ποιήματα, πού ἔχουν ἀπλὸ ἐρωτικὸ λόγο. Σὲ πολλὰ ποιήματα νοιώθεις ἡ ὑποψιάζεσαι πὼς ὁ ἐρωτικὸς λόγος ἀποτείνεται σὲ πρόσωπο τοῦ παρελθόντος περισσότερο παρά πρόσφατες μνῆμες προσώπου.

Βέβαια ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει καὶ ποιήματα φιλοσοφικοῦ λόγου μὲ προσοχὴ συνθεμένα γιὰ νὰ μὴν ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν γνήσιο συγκινημένο λυρικὸ λόγο.

Ὁ στίχος τοῦ Ζαννέτου, πολὺ μουσικὸς μὲ διαλεγμένες εὐχῆς φράσεις, ὅπου σπάνιες λέξεις ἀπὸ τὸ διαίωμα ἐλληνικὸ λεξιλόγιο, συχνὰ σ' ἐκπλήττει μὲ τίς ἐλευθερες, ἀλλὰ κατανοητὲς εἰκόνες.

Γιώργου Πετούση: «Ὁ ἀδελφός μου Ὀνήσιλος», Λεμεσὸς 1989.

Στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Γιώργου Πετούση, πού ἔχει τίτλο «Ὁ ἀδελφός μου Ὀνήσιλος», τὸ δράμα τῆς Κύπρου ὡς ἀντίσταση ἢ ὡς ἐπανάσταση ἐναντίον κατακτητῶν συγκεντρώνεται συμβολικὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Ὀνήσιλου. Κι' ὁ ποιητὴς νοιώθει κατάβαθα τὴν ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ἀντίστασης ἢ ἐπανάστασης γιὰ ν' ἀποκαλεῖ τὸν Ὀνήσιλο ἀδελφὸ του. Ξεκίνησε αὐτὸ τὸ σύμβολο ἀπὸ ἓνα ὄνειρο τοῦ ποιητῆ, στὸ ὁποῖο εἶδε τὸν Ὀνήσιλο νεκρὸ στὴν πεδιάδα τῆς Σαλαμίνας καὶ τὸν ἀδελφὸ του στὸ νεκροτομεῖο τῆς Λεμεσοῦ μ' ἓνα τραῦμα στὸ στήθος ὅπως κι' ἐκεῖνο τοῦ ἀρχαίου Ὀνήσιλου.

Χαρακτηριστικὸ τῶν ἰδεῶν, πού κυριαρχοῦν στὴ συλλογὴ αὐτὴ τοῦ Πετούση εἶναι ἡ δῆλωση ἀπὸ τὸ πρῶτο κι' ὅλας ποιήμα πὼς εἶναι «Ἕλληνας

κάτοικος Κύπρου

ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια».

Ἀκολουθοῦν ποιήματα σὲ συνδυασμὸ περιστατικῶν τοῦ Ὀνήσιλου καὶ τῆς ἐνωτικῆς - ἀπελευθερωτικῆς μας ἐπανάστασης 1955-1959. Τὸ ὄραμα τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐλληνικῆς μας ταυτότητας ἐπαναλαμβάνεται ἕως ἀκόμα καὶ στὴ σύγχρονη κα-

τοχική από τους τούρκους περίοδο με αναφορές στα καταπατημένα μέρη μας (Πενταδάκτυλος, Καρπασία, κλπ). "Όμως η αντίθεση του ποιητή προς τους ξένους δυνάστες (περιλαμβάνεται και ο σύγχρονος τουρκικός της Βόρειας Κύπρου) δεν εκδηλώνεται με μίσος κι εκδικητικές προθέσεις, ενώ ταυτόχρονα καταδικάζει τους ιταμούς προδότες.

Σύντομα τα ποιήματα του Πετούση, συμπυκνωμένα, πολύ αξιοπρεπή στις ελληνικές τους ομολογίες χωρίς έγχος σωβινιστικό, με μουσικό στίχο λιγούλλαβο, σου μεταδίδουν πολλά αισθητικώς, δίπλα στην τόνωση του έθνικου αισθήματος.

Κυρ. Ντελόπουλος: *‘Η «Παιδική ‘Αποθήκη και ο Δημήτριος Πανταζής» ‘Αθήνα 1989*

‘Ο βιβλιογράφος Κυρ. Ντελόπουλος μάς δίνει στη συμβολή του στη μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας με το βιβλίο του *«‘Η παιδική ‘Αποθήκη και ο Δημήτριος Πανταζής»* (1989). Με το βιβλίο αυτό δίνεται η «πρωτιά» σ’ αυτό το περιοδικό, την *«Παιδική ‘Αποθήκη»*, που κυκλοφόρησε σε δύο μόνο τεύχη τον Σεπτέμβρη του 1836. ‘Ο μελετητής περιγράφει το πώς βρεθήκανε τα δύο αυτά τεύχη, που άνηκουν τώρα στην ‘Εταιρεία ‘Ελληνικού Λογοτεχνικού και ‘Ιστορικού ‘Αρχείου» (‘Αθήνα), καθορίζει τα της κοινωνικής και εκπαιδευτικής ζωής στην τότε πρωτεύουσα του ‘Ελληνικού Κράτους, την ‘Αθήνα, των 14 χιλιάδων κατοίκων, την κίνησή της για να έξευρωπαϊστεί με τη δημιουργία του ελληνικού ρομαντισμού, που προερχόταν από τη Γαλλία και Γερμανία, τις εκπαιδευτικές τάσεις και τα τυπογραφεία ‘Αγγελίδη. Στη συνέχεια προχωρεί στη «φυσική περιγραφή» της *«Παιδικής ‘Αποθήκης»*, (σχήμα, χαρτί, ένδειξεις, περιεχόμενο κατά σελίδες). Χαρακτηρίζει τις τάσεις και σκοπούς της ως καθαρά διδακτικούς, συμπλήρωμα της μάθησης χωρίς να ικανοποιεί τις ανάγκες για ψυχαγωγική τέρψη του παιδιού.

Μετά τη σφαιρική παρουσίαση του παιδικού αυτού περιοδικού ο Ντελόπουλος ασχολείται με τον συγγραφέα και εκδότη του Δημήτριο Πανταζή (1814-1884) με αναφορές στην επαγγελματική του σταδιοδρομία και τις σχετικές εκδόσεις του. Μια χειρόγραφη επιστολή του Πανταζή κλείει τα της βιογραφίας για να αναδημοσιευτούν φωτοτυπικά τα δυο τεύχη του περιοδικού, με τη χαρακτηριστική γλώσσα των χρόνων εκείνων.

‘Η εργασία αυτή του Ντελόπουλου, πλήρης από τη βιβλιογραφική άποψη και ταυτόχρονα ύποδειγμα ως συστηματική παρουσίαση παλιών εκδόσεων, δείχνει την έναρξη της παιδικής λογοτεχνίας, που σήμερα, μετά από περισσότερο του ενός αιώνα χρόνου, ανέβηκε αρκετά, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά στην ‘Ελλάδα, έξωπηρετώντας τον παιδικό κόσμο.

‘Αχιλλέα Λυμπουρίδη: *«‘Εξέχουσες μορφές της Κυπριακής ‘Ιστορίας»*

‘Ο ‘Αχιλλέας Λυμπουρίδης δεν καταπιάνεται με ακατανόητες έρμηνειές λεπτομερειών από το βίο και την πολιτεία των δέκα έκλεκτων Κυπρίων στο βιβλίο του. Συλλαμβάνει την κεντρική και ουσιαστική προσφορά των έκλεκτων Κυπρίων και περιστρέφεται ελεύθερα γύρω από αυτή. "Έτσι το βιβλίο του *«‘Εξέχουσες μορφές της Κυπριακής ‘Ιστορίας»* αποτελεί εύχαριστο ανάγνωσμα, στο οποίο υπάρχει και πληροφορία και γνώση με άπλη μορφή και όχι με την επιστημονική ψυχρότητα. ‘Αντίθετα, με μικροεξιστορίες και μικροεπεισόδια, που συνδυάζονται με καινούργιες γνωστές μας καταστάσεις, οι πληροφορίες ζωντανεύουν γίνονται ένα εύχαριστο κουτσομπολιό (με την

καλή έννοια), πού ιδιαίτερα έλκύει τόν άναγνώστη, πραγματικά τó χαίρεται (Προσωπικά τó εκτίμησα). 'Ο καταμερισμός τών διηγήσεων σέ μικρά - μικρά κεφάλαια, με άνεξαρτησία, διευκολύνει πολύ. 'Επίσης, τó χαρακτηριστικό ύφος τού Λυμπουρίδη, πολύ διηγηματικό, με τονισμό τού θερμού σημείου τού έπεισοδίου, προκαλεῖ ιδιαίτερη έλξη. 'Ανάμιξη νεωτέρων συμβάντων στά ιστορικά παλιών προσωπικοτήτων τῆς Κύπρου, και διάνθισμα με ποικίλες φωτογραφίες, στίς όποῖες ή λεζάντα λέγει πολλά, εμπλουτίζουν τή διήγηση και σου φέρνουν πολύ κοντά σου πρόσωπα και πράγματα σέ μιὰ άτμόσφαιρα πολύ οικεία.

Οί εξέχουσες μορφές τῆς Κυπριακῆς 'Ιστορίας, πού διαπραγματεύεται στο όμότιτλο βιβλίο του ό Λυμπουρίδης είναι: 'Ο Ζήνων ό Κιτιεύς, ό "Άγιος Σπυρίδων, ή αύτοκράτειρα Θεοδώρα, ό άγιος Νεόφυτος, ό Λεόντιος Μαχαιράς, ή 'Αροδαφνούσα, ό Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος, ό άρχιμανδρίτης Κυπριανός, ή 'Ελισάβετ Λώμακα - Ρενιέ, και ό έθνομάρτυρας Κυπριανός.

Σόνια Πυλωρώφ - Σωτηρούδη: «Ποιήματα '88» Θεσσαλονίκη 1989

'Εκτός από δυό - τρία έρωτικῆς πνοῆς ποιήματα, με τ' άλλα τῆς συλλογῆς «Ποιήματα τού '88» ή Σόνια Πυλωρώφ - Σωτηρούδη φιλοσοφεῖ μάλλον ήρεμα ή έλαφρώς μελαγχολικά για προσωπικά θέματα και περιστατικά τῆς ζωῆς της με κάποιαν άντικειμενική έξακτίνωση σέ μερικά. 'Απλή έκφραστική, με καθημερινό λόγο, σέ λιγοσύλλαβους στίχους (πολλοί μονολεκτικοί) χαρακτηρίζουν τó λόγο τῆς ποιήτριας. Πάντως μιλά με ειλικρίνεια για άπλά πράγματα.

Δίνεται δείγμα τó ποίημα «Μελαγχολικός πίνακας»:—

Άνύπαντρες κοπέλλες
 μικρών έπαρχιακών πόλεων
 με τήν καρδιά γεμάτη
 άγουρα αισθήματα
 πού από τήν άνθηση μέχρι
 τόν μαρασμό
 δέν προσφέρατε κανένα
 καρπό
 στέκεστε σάν μελαγχολικός πίνακας
 με κάδρο τó παράθυρο
 με τά όνειρα κρεμασμένα
 στα χαμηλά μπαλκόνια,
 τó ένα πόδι στο φράχτη
 πού δέν τολμήσατε
 ποτέ
 να δρασκελίσετε

G. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΗΜ. Κ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ:
ΣΚΙΑΜΑΧΙΑ (Ποιήματα) Σειρά Τρίτη
Εκδ. των Φίλων, Αθήνα 1989

Η «Σκιαγραφία» (Σειρά Τρίτη) είναι η έβδομη ποιητική συλλογή του κ. Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου που κυκλοφόρησε πρόσφατα.

Πολύπλευρος πνευματικός άνθρωπος, με πλούσιο και βαθυστόχαστο κριτικό έργο, δεν παύει να μας χαρίζει αρκετά συχνά και τα πιο τρυφερά άνθη της ψυχής του, που δεν είναι άλλα από τα ποιήματά του. Γενικά το έργο του έχει εκτιμηθεί πολύ από εκλεκτό, καλλιεργημένο κοινό κι έχει αναγνωρισθεί κι επίσημα με τη βράβευσή του από την Ακαδημία Αθηνών (1976) και από το Κράτος (1978). Επίσης έχει τιμηθεί και με το ξεχωριστό βραβείο ποιήσεως Κ. Ουράνη (1982).

Η «Σκιαμαχία» χωρίζεται σε τρεις ενότητες: α) του Ονείρου, β) της Ζωής, γ) της Μοναξιάς. Ο χωρισμός αυτός, νομίζω ότι είναι μάλλον τυπικός, γιατί η ζωή και το όνειρο διαπλέκονται τόσο αρμονικά μεταξύ τους, που δεν είναι εύκολο να ξεχωρίσεις πού σταματά η ζωή κι αρχίζει το όνειρο κι αντιστρόφως. Αφορμάται, βέβαια, από τα γήινα, από τις καθαρές πηγές της ζωής, αλλά γρήγορα απογειώνεται και μπαίνει ανάλαφρα στη σφαίρα του γοητευτικού ονείρου, χωρίς ωστόσο να χάνει την επαφή του με την πραγματικότητα. Όσο για τη μοναξιά, που το συνοδεύει παντού, δεν είναι μια στείρα, καταλυτική μοναξιά αλλά μεταβάλλεται συχνά σε μια δημιουργική καρποφορία.

Ο Δημ. Παπακωνσταντίνου δεν είναι ξεκομμένος από τη ζειδωρη παράδοσή μας· πίσω του στέκουν οι καλύτεροι ποιηταί μας του Μεσοπολέμου και σιγοψάλλουν μαζί του:

*Περπατούσες μόνη, λυγρή,
στης λεπτής βροχής τη νοσταλγία.
Υγρασία κρύα, νοσηρή,
κι έμπαινες αέρινη κι αβρή,
της θλιμμένης άχνας τη μαγεία.*

Κι αλλού:

*Έξω, παγωνιά τυραννική.
Ονειροπαρμένη, λυρική
φτάνεις και με πνίγεις. Μουσική.
Τραγουδούν τα μάτια και τα χέρια...*

Ο στίχος του πλαστικός, ρυθμικός, αρμονικός· η γλώσσα πλούσια, δροσερή, ανάλαφρη, ζυμωμένη, θαρρείς, με ροδοπέταλα και δακρυσμένα φύλλα της αυγής· έτσι γίνεται συχνά το καταλληλότερο όργανο έκφρασης μιας πληγωμένης ευαισθησίας και μελαγχολικής αυτογνωσίας:

*Ίσκιος μοιάζω πληγωμένου δειλινού,
αύρ' ανάλαφρη, π' ανθεί και σβει, στα δάση,
ρεμβό πλοίο, πουθενά που δε θα φτάσει.*

Λυρισμός πηγαίος· δεν υπάρχει πουθενά η αφόρητη πεζολογία ή η φλύαρη κενολογία, που κατακλύζουν μεγάλο μέρος της μεταπολεμικής μας ποίησης και κάμνει και τους πιο ανεκτικούς αναγνώστες να απομακρύνονται όλο και περισσότερο απ' αυτήν.

Ο Δημ. Παπακωνσταντίνου μας ξαναφέρνει στις καθарές πηγές της γνήσιας ελληνικής ποίησης, στις οποίες μπορούμε ν' αναβαπτισθούμε και να εξαγνισθούμε.

— Ουκ απέσβετο το λάλον ύδωρ!

Δ.Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Κύπρου Χρυσάνθη: «Μελής Νικολαΐδης». Μελέτημα. (Λευκωσία, έκδοση: «Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου» 1986, σελ. 112). «Το Κόκκινο Δωμάτιο». Διηγήματα. (Λευκωσία, «Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» 1989, σελ. 64). «Δυο Κυπριακά Μονόπρακτα». (Λευκωσία, έκδοση: «Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου» 1989, σελ. 50).

Ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι μια εκλεκτή και πολυσύνθετη μορφή των Κυπριακών Γραμμάτων. Ποιητής, μεταφραστής, διηγηματογράφος, θεατρικός συγγραφέας, μελετητής, καλύπτει όλη τη γκάμα της Ελληνικής λογοτεχνίας στο χώρο της Κυπριακής δημιουργίας. Η ποίησή του σημαντική σε ποσότητα, αλλά και σε ποιότητα, εκφράζει έναν απ' τους καλύτερους χώρους της νεώτερης Κυπριακής ποιητικής γραφής. Αλλά και στους άλλους τομείς που αναφέραμε πάρα πάνω, Ο Κ.Χ. έχει να μας εμφανίσει μια σπουδαία εργασία συνολικής πνευματικής προσφοράς. Έτσι, μέσα στα τελευταία βιβλία που μας έστειλε από την πληθωρική γραφή του, ξεχωρίζουμε τρεις σε διαφορετικά είδη του Λόγου, το μελέτημα για τον «Μελή Νικολαΐδη», που είναι και ένα αφιέρωμα στη γενική προσφορά των πενήντα χρόνων της πνευματικής ζωής του, δεύτερο το βιβλίο διηγημάτων «Το κόκκινο δωμάτιο» και δύο μονόπρακτά του με τον τίτλο: «Δυο Κυπριακά Μονόπρακτα», πρόσφατης έκδοσης.

Το αφιέρωμα στο Μ.Ν. περιέχει κείμενα του Κύπρου Χρυσάνθη για τον Μ.Ν., κείμενα για τα πενήντα χρόνια της πνευματικής ζωής του Μ.Ν., επιλογή επιστολών του Μ.Ν. στον Κ.Χ., μερικές χειρόγραφες επιστολές προς Μ.Ν., των Κ. Παλαμά, Άλκη Θρύλου, Γ. Βαφόπουλο, Τ.Κ. Παπατσώνη, Μ. Αυγέρη και του Κύπρου Μακαρίου, καθώς και επιλογή διαφόρων επιστολών προς το Μελή Νικολαΐδη, των Άγγελου Τερζάκη, Γ. Δέλιου, Ν. Κρανιδιώτη, Π. Σπανδωνίδη, Σ. Μαυροειδή — Παπαδάκη, Γ. Μαγκλή, Γ.Δ. Χουρμουζιάδη, Γ. Θέμελη και άλλων, και κλείνει με δυο ποιήματα του Όμηρου Μπεκέ και του Ξάνθου Λυσιώτη στο Μελή Νικολαΐδη. Όλα αυτά τα κείμενα που αναφέραμε και όσα ακόμα εμπεριέχει σπουδαία βιβλιογραφικά στοιχεία το αφιέρωμα αυτό, αποτελούν πηγές βαθειάς γνώσης και προσωπικότητας, αλλά και του έργου του αξέχαστου πνευματικού δημιουργού και ωραίου ανθρώπου της κυπριακής και ελληνικής Λογοτεχνίας Μ.Ν.

Κλείνοντας την αναφορά μας σ' αυτό το αφιέρωμα, θα σταθούμε για λίγο στους ωραίους στίχους του Ξάνθου Λυσιώτη του ποιήματος:

ΣΤΟ ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

*Γλυκέ μου εξάδελφε Μελή
που μέλι είχε η καρδιά σου
απ' τα ουράνια δώματα
η μνήμη σε καλεί.*

*Στου βίου μας το εφήμερο
της τέχνης σου η σταλίδα
μύρο χαρίζει αθάνατο
πα στην Κυπραιΐσσα γη.*

*Η φωτερή σου ευγένεια
η θεία σου καλοσύνη
κρίκους νοητούς εστέριωσε
στην άδια μας ψυχή.*

*Χαίρε Μελή! μένει άσβυστη
τ' άσπρου σου λόγου η Κρήνη.
Μέσα μας τη λαμπρότατη
την ομορφιά αντηχεί.*

Ουσιαστικά έχουμε ένα σεμνό και δίκαιο πνευματικό μνημόσυνο στον εξαίρετο λόγο και γλυκύτατο άνθρωπο Μ.Ν.

Και ερχόμαστε τώρα στα δέκα διηγήματα που συμπεριλαμβάνονται στο βιβλίο διηγημάτων του «Το κόκκινο δωμάτιο». Ο Κ.Χ. κατέχει και στο χώρο της πεζογραφίας τα μυστικά του διηγήματος, που είναι η προσπάθεια του συγγραφέα μέσα σ' ένα μικρό πεζογραφικό κείμενο να δώσει με ενάργεια τη ζωή, των πραγμάτων και του ανθρώπου. Και το κατορθώνει με ευχέρεια ο Κ.Χ., όταν συνθέτει διηγήματα σαν «Το κόκκινο δωμάτιο», της «Τρεις αδελφές», «Ο γέρος και τα ορφανά», «Το κλωνάρι της μυγδαλιάς» κ.λ.π. Μικρά τα κείμενα χωρίς φόρτο λέξεων, συν θετικά ρέουν και κερδίζουν γι' αυτό τον αναγνώστη. Πρόσωπα και χαρακτήρες στήνονται μέσα στα μικρά αυτά πεζογραφικά κείμενα δίνονται χρωματικά οι λυρικές στιγμές του καθημερινού βίου, που συνιστούν όπως γνωρίζουμε τα στοιχεία του διαιώνιου. Δυστυχώς ο χώρος δεν μας επιτρέπει να αναπτυχθούμε λεπτομερειακά μέσα στους κήπους του «Κόκκινου δωματίου» και να χαρούμε και άλλους καρπούς της διηγηματογραφικής του Κύπρου Χρυσάνθη, τούτου δε γιατί πρέπει να παρουσιάσουμε και τα «Δύο Κυπριακά Μονόπρακτα» του Κ.Χ. «Η μεγάλη σύμπτωση» και «ο αιχμάλωτος», που μεταδόθηκαν όπως μας πληροφορεί και το ίδιο το βιβλίο από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα της Κύπρου.

Το πρώτο μονόπρακτο «Η μεγάλη σύμπτωση» που το εκφράζουν τα πιο κάτω πρόσωπα, Νικόλας, Λευκή, κόρη του, Χρυσή, θεία ανύπαντρη, ένας Αξιωματικός Άγγλος, ο Μηλιόνης, ο Φρίξος, ο Μεμέτης και οι φωνές του γείτονα και του αστυνόμου, είναι ένα συγκροτημένο θεατρικό κείμενο, παρμένο μέσα από την αγωνιστική ζωή του Κυπριακού λαού. Τα πρόσωπα του θεατρικού αυτού έργου κινούνται με θεατρικότητα και ζωντάνια, πότε συγκρούονται και πότε ομονοούν, αναλύουν τα προβλήματα του δοκιμασμένου Κυπριακού χώρου και συνθέτουν τη μαχητικότητα του Κυπριακού λαού. Από την ανάγνωση αυτού του ωραίου θεατρικού κειμένου, μπορεί να πειστεί κάθε καλόπιστος αναγνώστης για τη σημαντικότητα της θεατρικής γραφής του Κύπρου Χρυσάνθη.

Το δεύτερο μονόπρακτο «ο αιχμάλωτος» χωρισμένο σε δυο σκηνές που συγκροτούν τα πρόσωπα του Πετρή, της Μαρίας, της Θείας, του Μιχάλη, του Χαράλαμπου, του αγοριού και του κοριτσιού. Η πρώτη σκηνή είναι καθαρά οικογενειακή και προετοιμάζει τη δεύτερη σκηνή του «Αιχμάλωτου», που είναι ταυτόχρονα το δράμα και η λύση του ωραίου αυτού μονόπρακτου.

Τα πρόσωπα στα έργα του Χρυσάνθη, μοιάζουν στους χαρακτήρες και τα θεωρούμε ενιαία στη θεατρική δράση των κειμένων του.

Γενικά ο Κ.Χ., σαν ποιητής πρώτα, αλλά και σαν μελετητής, διηγηματογράφος και θεατρικός συγγραφέας, αλλά και κριτικός, κατά τη γνώμη μας, συγκροτεί μια σημαντική μορφή των Κυπριακών Γραμμάτων με προέκταση στον πανελλαδικό χώρο. Μια πνευματική προσωπικότητα από τις σπάνιες που παρουσιάζει η Ελληνική γη.

ΑΛΕΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

(«Πνευματικές Σελίδες» Όκτ. - Δεκ. 1989)

Κύπρου Χρυσάνθη: «*Δύο μονόπρακτα*» - *Θέατρο*

Με το κριτικό τούτο σημείωμα εγκαινιάζουμε την... τρίτη δεκάδα μας για την πνευματική προσφορά του Κύπριου εκλεχτού και πολυγραφότατου συγγραφέα. Προστά απ' τα «*Δύο μονόπρακτα*» καταχωρίζει 271 λήμματα, που αναφέρονται τα Θεατρικά του έργα (80 στο σύνολο) και τα Μελετήματά του γύρω απ' το θέατρο (μελέτες, άρθρα, κριτικές κλπ.). Σήμερα θα ιχνηλατήσουμε άλλα «*Δύο Μονόπρακτά*» του ακόμα.

Το πρώτο έχει τίτλο «*Οι τρεις*» και μεταδόθηκε απ' το Ραδ. Ίδρ. Κύπρου στο γιορτασμό της «*Παγκόσμιας Ημέρας του Παιδιού*». Η έκτασή του είναι πολύ μικρή — μόλις οχτώ σελίδες. Τα τρία πρόσωπα που κινούνται είναι η Μητέρα, ο Πατέρας κι ο Έφηβος γιος τους. Η φτώχεια κ' η πείνα έχει θρονιαστεί σταυροπόδι στο δωμάτιο. Η μητέρα ανοίγει το παράθυρο ενώ ο άντρας ροχαλίζει και παραμιλάει. Αφηγείται στο παραμιλητό του κάποια παρεξήγηση, παράνομους ερωτικούς δεσμούς και για ένα φόνο, που ενώ τον έκαμε ο ίδιος, θα πάει στο δικαστήριο να ορκιστεί πως ο φίλος του σκότωσε, παίρνοντας αμοιβή δέκα λίρες. Είναι μπλεγμένος σε λαθρεμπόρια, με ναρκωτικά, κλεψιδές, κ.ά. Λουλούδι του υπόκοσμου. Πιστεύει πως ο γιος του δεν είναι δικό του παιδί. Ένα άχθος αρούρης, που δέρνει τη γυναίκα του κ' είναι τύραννος στην οικογένεια.

Σ' ένα τέτοιο περιβάλλον μεγαλώνει ένα παιδί που πεινάει και ντρέπεται για τον πατέρα του και που βλέποντας έναν πλούσιο συμμαθητή του, μετατρέπεται σ' αντικοινωνικό στοιχείο, φτάνοντας να του κλέψει τα λεφτά του. Γίνεται κλέφτης απ' τη μεγάλη ανέχεια και τη συμπεριφορά του πατέρα. Σ' ένα σημείο θα πει: «*Φοβάμαι τον κόσμο. Ντρέπομαι*» κι αλλού θα εκμυστηρευτεί: «*Παντού είναι φυλακή*». Ωστόσο ο αντιπαιδαγωγικός Διευθυντής του σχολείου, θαν το διώξει και θ' απαιτήσει να κλειστεί σ' Αναμορφωτήριο, αδιαφορώντας για τον ισόβιο στιγματισμό του, αν και το παιδί επέστρεψε στο συμμαθητή του τα χρήματα και ζήτησε συγγνώμη κλαίγοντας, αλλ' αυτός του την αρνήθηκε. Μόνο ένας γέρο - Δάσκαλός του το υπερασπίστηκε. Γι' αυτό, συντριμένο το παιδί, πληγωμένο, θα πει στη μάνα του: «*Θα με συγχωρέσεις μάνα; Εσύ μου απόμεινες σ' αυτό τον κόσμο κι ο γεροδάσκαλος. Ο πατέρας κι ο χαζός ο διευθυντής είναι εχθροί μου, τύραννοι, κακούργοι*».

Ο Κύπρος Χρυσάνθης στηλιτεύει στο μονόπραχτό του την αναλγησία γονιών, κοινωνίας και σχολείου απέναντι στα παιδιά, την άγνοια του ευαίσθητου κόσμου τους και των αναγκών τους για την κοινωνική και την επαγγελματική τους αποκατάσταση, μα προπαντός την αδιαφορία του κόσμου μας για τις ανάγκες διατροφής τους. Διαβάσαμε κάπου τούτη την πληροφορία: Δεκαπέντε εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο για ένα κύπελλο γάλα, από πεντακόσια εκατομμύρια ανθρώπων που λιμοχτοούνε στον πλανήτη μας, σε μιαν εποχή αφθονίας αγαθών, ευδαιμονισμού και τερατώδους ανάπτυξης του τεχνικού πολιτισμού μας. Πώς να μην έχει δικίο ο ποιητής όταν

γράφει: «ντρέπομαι για τη ζέστα μου και για την ανθρωπιά μου»; Κι ο ευαίσθητος γιατρός (ποιητής κι ο ίδιος) Κ. Χρυσάνθης, με την ευκαιρία της γιορτής της Ημέρας του Παιδιού, εκφράζει τη συμπαράστασή του σ' αυτό και κάνει έκκληση στ' ανθρώπινα αιστήματά μας, να δείξουμε στοργή, αγάπη, κατανόηση και συμπαράσταση στα προβλήματα του παιδιού, ανθρωπιά κ' ευθύνη. Ο θεατρικός του λόγος, απλός κι απέριττος, ιδίως στην τρίτη εικόνα, γίνεται συγκλονιστικός, καθώς το παιδί, μετανοιωμένο για την πράξη του, δέχεται θεληματικά τον εγκλεισμό του στο αναμορφωτήριο, με κείνα τα τελευταία του λόγια.

Το δεύτερο θεατρικό του Χρυσάνθη, είναι «Το τουνέλι», εμπνευσμένο απ' τον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου. Τρεις κρατούμενοι πατριώτες, σκάβουν ένα τουνέλι κ' ετοιμάζονται να δραπετεύσουν από κάποιαν εγγλέζικη φυλακή. Κ' ενώ, ύστερ' από κάμποσο καιρό, είν' έτοιμη η υπόνομος, ακούγονται ζητωκραυγές κι ο εθνικός ύμνος. Οι εγγλέζοι υπογράψανε συμφωνία, το Νησί γίνεται λεύτερο (;) κ' οι φυλακές ανοίγουνε! Τρία λεπτά πριν γίνει η δραπετεύση! Μπορεί το μονόπραχτο να μην έχει σημαντική πλοκή κ' ενδιαφέρουσαν υπόθεση, όμως είναι δοσμένο μ' ένα χιούμορ κ' ένα διάλογο γοργό κ' έξυπνο, και σκιαγραφούνται οι χαρακτήρες των αγωνιστών με δύναμη, ψυχογραφούνται και ψυχολογούνται με γνώση έμπειρου ψυχολόγου. Όμορφα δοσμένος τύπος είν' ο δεσμοφύλακας, που βοηθάει με κάθε τρόπο τους πατριώτες, κλαίγεται για τις συνέπειες που μπορεί να 'χει η πράξη του πάνω στην τύχη των παιδιών και της οικογένειάς του. Ο Κ. Χρυσάνθης μας δείχνει εδώ τις ικανότητές του στο γράψιμο και μιας κωμωδίας, που ν' ένα θεατρικό είδος δυσκολότερο, ίσως, κι από μια τραγωδία ή ένα δράμα. Χρειάζεται πολλή τέχνη για να γραφτεί μια κωμωδία, γνήσια βέβαια, γι' αυτό κ' οι άξιοι κωμωδιωγράφοι σπανίζουνε. Το μικρό τούτο μονόπραχτο μας έδειξε πως ο Χρυσάνθης μπορεί να μας δώσει (αν δεν έδωσε ακόμα) και κωμωδία. Με όσα θεατρικά τ' ου έχουμε ασχοληθεί, δε θυμούμαστε να βρήκαμε και μια κωμωδία ανάμεσά τους.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ
(«Η Εύθύνη», 11 Δεκ. 1989)

Κύπρου Χρυσάνθη: «Το κόκκινο δωμάτιο» (Διηγήματα, 1989)

1. Ο κ. Κύπρος Χρυσάνθης ανήκει στα πρώτα ονόματα της σύγχρονης, δε θα πω κυπριακής μόνο, αλλά και ελληνικής λογοτεχνίας. Γιατί, πραγματικά, η προσφορά του στα σύγχρονα ελληνικά γράμματα είναι σημαντικότερη, τόσο για την ποικιλία του όγκου της, όσο και για την ποιότητά της.

Δεν είναι, βέβαια, η πρώτη φορά που μιλάω για την προσφορά του αυτή. Και σ' ένα από τα κριτικά μου δοκίμια στον τόμο «Ασκήσεις Λόγου» (σσ. 26-33), έχω αναπτύξει αξιοκρατικά την έως τα 1962 προσφορά τ' ου, αλλά και σε πολλές άλλες ευκαιρίες εκδόσεων λογοτεχνικών του βιβλίων, που πάντοτε μου κάνει την τιμή να μου τ' αφιερώνει με το μονολεκτικό εκείνο «φιλικά», την εμνημόνευσα την προσφορά του Χρυσάνθη. Σχετικά πρόσφατα δημοσιεύματά μου βρίσκονται στον «Αγώνα» της Λευκωσίας (φύλλο 28-7-1985) και στο περιοδ. «Πνευματική Κύπρος» (τεύχος Γενάρη - Φλεβάρη 1986).

Ό,τι χαρακτηρίζει το συνολικό λογοτεχνικό έργο του κ. Χρ. είναι η διαρκής, η αέναη θα την πω, ανανεωτική δημιουργική του πνοή. Και όχι μόνο στη φόρμα, αλλά και στο περιεχόμενο των κειμένων του. Ποτέ στάσιμος, ποτέ οπισθοχωρητικός. Κάποτε μάλιστα, με αφορμή κάποια ποιήματά του ιδιορρυθμώς σχηματικά διατυπωμένα, είχα μιλήσει και για την αισθητικά δικαιωμένη εκμετάλλευση που κάνει ο Χρ. στις τεχνικές δυνατότητες του τυπογραφείου! Σήμερα, με τα δέκα διηγήματα του «Κόκκι-

νου δωματίου» του, επιβεβαιώνει για μιαν ακόμα φορά την αδιαμφισβήτητη ανανεωτική του τάση, όχι μόνο μορφής, αλλά και ουσίας. Το πρώτο λ.χ. διήγημα, που έδωσε και τον τίτλο του σε ολόκληρη τη συλλογή, ανήκει στα κορυφαία, ανανεωτικά του χώρου, σύγχρονα ελληνικά διηγήματα, τα πιο πρωτότυπα, φυσικά, τόσο ως εκτέλεση, όσο και ως ψυχογραφικός προβληματισμός. Από σελίδα σε σελίδα, ο αναγνώστης «βαίνει», καθώς θα έλεγαν και οι καθαρευουσιάνοι, «από εκπλήξεως εις εκπλήξιν». Γεγονός που μας κρατάει σε αδιάπτωτη αναγνωσματική εγρήγορση και που τόσο φυσικά, στο τέλος, μας δίνει κάποια πικάντικα έξυπνη ερμηνεία του απωθημένου συμπλέγματος του ήρωά του.

2. Ανάλυση ανανέωση συγγραφικής μορφής και θέματος προσμένει τον αναγνώστη και στο πέρα για πέρα πρωτότυπο διήγημα (όγδοο στη σειρά) «Φονικό για τη μητέρα». Στις 7 μεγάλους σχήματος, σελίδες του η ροή της διήγησης είναι τόσο έντονη, ώστε ο συγγραφέας αισθάνεται την ανάγκη να εκφραστεί και με θεατρική μορφή, με ζωντανό δηλ. διάλογο! Ψυχογραφία γίνεται ίσως όχι τόσο συγκλονιστική όσο στο «Φονικό», όμως βαθύτατα ανθρώπινη, οικογενειακά εορταστική θα την έλεγα, και στο «Δυο χαρές τα Χριστούγεννα» (έβδομο στη σειρά), που και ο τίτλος του ακόμα την ατμόσφαιρα αυτή υποβάλλει. Στο έκτο εξάλλου διήγημα ξεπροβάλλει έντονα η γνώμη πως «Η σκληρότητα» δεν έγκειται μόνο στη δράση του αρπαχτικού δίποδου, του επιχειρηματία δηλ. του εύκολου κέρδους, έγκειται και στη συμπεριφορά της γυναίκας του. Η οποία, ασφαλώς, δεν βρήκε τον ιδεωδέστερο τρόπο για να θεραπεύσει το σύζυγό της από το αποκρουστικό πάθος του. Και τούτο, γιατί η θεραπευτική αγωγή που του επέβαλε (πολλά ξέρει από δαύτα ο γιατρός Κύπρος Χρ.) ήταν εξίσου βάρβαρη (και επικίνδυνη) με τη «μέθη ζωής» του συζύγου της.

3. Χιούμορ για την ανευθυνότητα, τη συμβατικότητα και τον αλλοπροσαλλισμό ξεχωρίζει ο αναγνώστης στο πέμπτο διήγημα της συλλογής «Ο γέρος και τα ορφανά», αλλά και στο ύστατο («Οι δυο πινακίδες»). Είναι το συνηθισμένο χιούμορ του κυπριακού γενικά Λόγου, που όμως εδώ, στο Χρυσάνθη, απλώνεται και έως τη σάτιρα του μεγαλοαστισμού (βλ. διήγημα «Το φονικό» κ.λ.π.). Το παράλογο εξάλλου μνημονευμένου της ζωής, — κάποτε και της σκάφης — συμβαδίζει με με το δραματικό μερικές φορές παιγνίδισμα ανάμεσα στη φαντασία και στην πραγματικότητά ή και ανάμεσα στο παράλογο και στο λογικό, ακόμα και στα παιγνιδίσματα με «Τα χρώματα» της «γλυκειάς χώρας» Κύπρου. Και δίπλα από όλα αυτά, — ίσως και πάνω από αυτά! — ο στοχασμός και η πνευματικότητα του συγγραφέα Χρυσάνθη. Εκείνο π.χ. το γοερό κλάμα του εξουθενωμένου ήρωα στις «Τρεις αδελφές» (τρίτο διήγημα της συλλογής) τεκμηριώνει τη στοχαστική παρατήρηση πως η μοναξιά γιατρεύει κάποτε τη γκρίνια το «μάλωμα». Οι σκέψεις έπειτα, στον πρόλογο του έκτου διηγήματος («Η σκληρότητα»), ότι «δεν υπάρχει πιο φοβερό πράγμα από τις αποδείξεις. 'Η άμφιβολία συχνά σου δίνει κουράγιο. Έρχεται η απόδειξη, διαλύει την ψευδαίσθηση και σε απογοητώνει μια και καλή», είναι σκέψεις που μου θύμισαν άμεσα αλλ' αντικριστά τους περί αμφιβολίας στίχους του Σαίξπηρ: Dubiety, στον «Othello», αν θυμάμαι καλά, και «Αμφίβαλλε! Αμφίβαλλε!» στη σκηνή 2 της β' πράξης του «Hamlet». Εκείνη, τέλος, η ανακύκληση της ζωής, στο έβδομο διήγημα του κ. Χρυσάνθη, που το μελετήσαμε ήδη («Δυο χαρές» κλπ), πόσο χαρούμενα και στοχαστικά μας προσφέρεται!

4. Ο κ. Χρυσάνθης όμως είναι και θαυμάσιος ποιητής. Πώς να το κρύψει αυτό στην πεζογραφία του; Εκείνο λ.χ. «Το κλωνάρι της μυγδαλιάς» (ένατο διήγημα), πόσο απλή, μα και πόσο βαθιά και επιγραμματική εικόνα μιας συμφοράς δεν μας προσφέρει! Μαζί όμως και ποίηση κι ελπίδα, μάταιη ίσως, ωστόσο ΕΛΠΙΔΑ, αναμονή ελπίδας έστω, μπορεί και παρηγοριά. Οι σημαδιακές εκφράσεις έπειτα, εκείνα τα «γαλάζια μάτια», που σε κοιτάζουν πάντα μ' εκπλήξη (σελ. 41) και που μαρτυρούν πόσο

πολύ, πόσο καλά ξέρει και αγαπάει το παιδί ο Χρυσάνθης. Τα Χριστούγεννα ύστερα, που «εφέτος σαν ν' αργούσανε» (σελ. 44), το σύγκροτο που τον πήρε «σα να φυσούσε χιονιάς ανάμεσα σε ξεραμένα φύλλα» (σελ. 36), «το φθινοπωρινό δειλινό, που έσταζε παντού μιαν αδιόρατη θλίψη» (σελ. 36), τα «λόγια που πετροβολούσαν τον χώρο κι αναποδογυρίζανε το καθετί» (σελ. 51), ο ταλαιπωρημένος και αποκαμωμένος φτωχός Κύπριος περιβολάρης, που έχει απομείνει σαν τ' αποξεραμένα δέντρα της πατρίδας του, στο β' διήγημα της συλλογής που φέρει τον τίτλο «Η κατάρα», κ.ά.

Και δίπλα, και κοντά, και μέσα σε όλα ετούτα, να σου κι εκείνο το «λιακωτό», που πέρα από του Παπαδιαμάντη το «ηλιακωτόν», μου θύμισε, λόγω καταγωγής μου, και το ρουμελιωτό - ηπειρώτικο λιακωτό του αγρινιώτικου σπιτιού μας. Είναι ύστερα να μη με συγκινούν και τα νέα αυτά πεζογραφικά κατορθώματα του ποιητή Κύπρου Χρυσάνθη;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

(α' Ο 'Ανεξάρτητος» 23 'Οκτ. 1989)

ΜΝΗΜΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΣ

Παρόλο που τίποτε στη ζωή δε μένει αναντικατάστατο, είναι μερικοί που όταν φεύγουν, ακριβώς γιατί είχαν κάποτε σφραγίσει, με το πέρασμά τους, κάποια στιγμή ή πτυχή της, αφήνουν πίσω τους την πικρή αίσθηση ενός φοβερού κι ανεπανόρθωτου γκρεμίσματος και, προπαντός, όταν πρόκειται για παρουσίες όχι μόνο πνευματικής ευθύνης κι αξιοσύνης, αλλά και μιας ιδιαίτερης ανθρώπινης νότας, με μια δική της καθημερινή ομορφιά κι αλήθεια.

Τέτοια, ασφαλώς, είναι κι η περίπτωση του Γιώργου Κουρνούτου, που μας έφυγε πρόσφατα, ύστερα από μιαν αναξήγητη για τους πολλούς σιωπή μερικών μηνών. Ο Κουρνούτος, πάντα νέος στη διάθεση και τους τρόπους, μόλις ένωσε την καρδιά του να βραίνει, αποτραβήχτηκε διακριτικά για να μη χαλάσει την εικόνα της ζωντανίας του όταν είχε αυτόν το «ναρκισσισμό», που ήταν κι η ιδιαίτερη χάρη του και που τον κρατούσε πάντα στο επίκεντρο της κάθε συντροφιάς... Άνθρωπος ολοκληρωμένος κι ελεύθερος, πάνω από κάθε πνευματικότητα και περ' από κάθε ταμπού, είχε ένα εξαιρετικά λαμπερό μυαλό που κυριολεκτικά σπινθηροβόλούσε κι ένα χιούμορ τόσο πηγαίο που έμοιαζε να 'ναι το κύριο χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του! Κι αυτό, γιατί ήταν βαθύτατα ανθρώπινος ως τα νύχια του, με μια ζεστή καρδιά έτοιμη να δοθεί απλόχερα στον καθένα. Αφού, άλλωστε, έκανε τον καθένα που τον πλησίαζε να τον νιώθει, από την πρώτη γνωριμία, σαν δικό του. Έτσι, σ' όποια έπαλξη του δημοσίου κι αν υπηρέτησε (σε σχολές και σχολεία, στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στα υπουργεία Παιδείας, Προεδρίας και Πολιτισμού, στο ραδιόφωνο, στο Κέντρο επιστημονικών Ερευνών, σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς κ.ά.), άφηνε, μαζί με το θεμελιακό έργο που κάθε φορά οικοδομούσε, και κάτι από την ανθρωπιά του.

Προσωπικά είχα άφθονες ευκαιρίες υπηρεσιακής συνεργασίας μαζί του (τελευταία και στην εγκυκλοπαίδεια «Υδρία» όπου εκείνος με κάλεσε) κι έζησα από κοντά, μεταξύ άλλων, και το θερμό ενδιαφέρον του για την Κύπρο, καθώς και τους πλατιούς πνευματικούς και εθνικούς οραματισμούς του. Κι είμαι, γι' αυτό, σε θέση να μαρτυρήσω το πλήθος των έργων, που χάρη στον προσωπικό του ζήλο, αγκάλιασαν με τη

στοργή και την ενίσχυσή τους, στο νησί, οι διάφορες κατά καιρούς ελληνικές κυβερνήσεις (πόσα - πόσα του χρωστά αλήθεια, για παράδειγμα, το κυπριακό θέατρο και το κυπριακό βιβλίο...), αλλά και τα διάφορα σχέδια που συζητούσε με τους Κυπρίους ομολόγους του για ουσιαστική πνευματική συνεργασία των δυο πλευρών. Και θα θυμάμαι πάντα με ιδιαίτερη συγκίνηση (όπως και ο σημερινός υπουργός Εσωτερικών κ. Βενιαμίν κι ο παλαιάμαχος Έλληνας διπλωμάτης κ. Α. Βλάχος) τον ενθουσιασμό με τον οποίο εγκολπώθηκε την ιδέα μιας πολιτισμικής κοινοπραξίας Αθήνας - Λευκωσίας, με πυρήνα ένα κέντρο σπουδής για ξένους της νεοελληνικής γλώσσας και πολιτισμού στην Κύπρο, προς το σκοπό της ενίσχυσης των διμερών ανταλλαγών με άλλες χώρες και της προβολής των νεοελληνικών αξιών κυρίως στις χώρες του Τρίτου Κόσμου (η συμφορά του '74 ανέκοψε τις σχετικές προσπάθειες, για να μην επαναληφθούν έκτοτε...).

Αλλ' ο φιλόλογος Κουρνούτος, πέρ' απ' όλα αυτά, ήταν και ένας χαλκέντερος ερευνητής, και ξεδίπλωσε πλείστες πλευρές της ιστορικής πορείας του νεότερου ελληνισμού και που έδωσε μελέτες και έργα, τα οποία, χάρη στην εξαντλητική τους τεκμηρίωση και την παραστατικότητα του λόγου τους, πάντα θα αναζητούνται και θα διαβάζονται. Απαριθμώ απλά: «Το Αγιοταφίτικο της Σμύρνης και η οικογένεια Κοραή», «Η Δωδεκάβιβλος του Δωσιθέου...», «Ανέκδοτες επιστολές Φωτίου Πατριάρχου», «Τα σχολεία της Καστοριάς κατά την τουρκοκρατία», «Ανέκδοτος Κώδιξ Κωνσταντίνου Καρατζά του Μπάνου», «Ο λόρδος Charles Murray...», «Το Απομνημόνευμα» και «Λόγιοι της Τουρκοκρατίας» (2ος τόμος της Βασικής Βιβλιοθήκης), «Κωστή Παλαμά Γράμματα στη Ραχήλ», «Γιάννη Βλαχογιάννη «'Απαντα» (στις ελληνικές εκδόσεις), «Τα Επτάνησα ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση» κ.ά. (επιπλέον επιμελήθηκε την ελληνική έκδοση της «Ιστορίας» της Ουνέσκο και την εγκυκλοπαίδεια «Δομή», αλλά και υπήρξε συνεργάτης και σύμβουλος της Εγκυκλοπαίδειας «Υδρία», όπου, πλάι του, είχα και 'γω το προνόμιο να εργαστώ, ζώντας συγχρόνως μερικές από τις αξιολογότερες γνωριμίες και χαρές της ζωής μου — μ' ευγνωμοσύνη θ' αναπολώ την κλήση του πάντα...))

Ο Γιώργος Κουρνούτος (γεν. το 1913, στον Πύργο Ηλείας), που συνέδεσε το όνομά του, επικεφαλής των πολιτιστικών υπηρεσιών της χώρας, επί μια ολόκληρη εικοσαετία (1955-1975), με τη σύγχρονη εθνική πνευματική πορεία, έγραψε πράγματι ιστορία. Μια ιστορία, που καθώς θα παραμένει δεμένη και με την ντυμένη με τόση ομορφιά ιδιαίτερη προσωπική του ιστορία ως ανθρώπου, θ' αποτελεί ένα μόνιμο και ιδιαίτερα θετικό σημείο αναφοράς του νεοελληνικού βίου.

ΦΡΙΕΟΣ ΒΡΑΧΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «KITION»

Στο τεύχος του Ιουλίου - Σεπτεμβρίου 1989, αρ. 343-345, του έγκριτου σας περιοδικού ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ δημοσιεύσατε την πολύ ενδιαφέρουσα εργασία του φίλτατου Φοίβου Σταυριδη «Στοιχεία για τον Θεόδουλο Φ. Κωνσταντινίδη — Πρώτες δημοσιογραφικές εκδοτικές προσπάθειες στην Κύπρο» (σελ. 110-122) στην οποία παρουσιάζονται νέα στοιχεία για τη ζωή και δράση του αείμνηστου πρωτεργάτη της κυπριακής δημοσιογραφίας και τυπογραφίας.

Στη σελίδα 117 της εργασίας του ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη ότι η εφημερίδα «Κίτιον» που αναφέρεται από τον αείμνηστο ερευνητή και ιστοριοδίφη Νικαολή Γ. Κυριαζή στην Κυπριακή Βιβλιογραφία του (1935) δεν εξεδόθη ποτέ και ότι οι πληροφορίες για την εφημερίδα «Κίτιον» οφείλονται σε καλώς νοούμενη παρεξήγηση ή πλάνη. Στη συνέχεια ο αγαπητός Φοίβος Σταυρίδης παραθέτει μια σειρά από τεκμηριωμένα επιχειρήματα για να αποδείξει τον ισχυρισμό του.

Στο ίδιο τεύχος της ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (σελ. 173) δημοσιεύεται επιστολή του γνωστού ερευνητή και ιστοριοδίφη Αριστείδη Α. Κουδουνάρη που υποστηρίζει επίσης την ίδια άποψη, ότι δηλαδή εφημερίδα με τον τίτλο «Κίτιον» δεν εξεδόθη ποτέ.

Επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά και τους δυο φίλους ερευνητές για τις απόψεις και τα επιχειρήματά τους, γιατί ενισχύουν στο θέμα αυτό δικές μου απόψεις και έρευνες που άρχισαν από δεκαετίας στην προσπάθειά μου να συλλέξω τις αναγκαίες πληροφορίες για τη συγγραφή της Ιστορίας του Κυπριακού Τύπου.

Για πρώτη φορά αμφισβήτησα δημόσια την ύπαρξη της εφημερίδας «Κίτιον» σε διάλεξή μου που έδωσα στο ξενοδοχείο «Τέσσερα Φανάρια» στη Λάρνακα ως προσκεκλημένος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της πόλης. Με την ευκαιρία εκείνη είχα κάμει έκκληση στους Λαρνακείς που παρακολούθησαν τη διάλεξή μου να με ενημερώσουν αν περιπέσει στην αντίληψή τους οποιαδήποτε πληροφορία σχετικά με την εφημερίδα αυτή. Στην προσπάθειά μου για περαιτέρω έρευνα στη Λάρνακα επισκέφθηκα επίσης το προσωπικό αρχείο του Γεώργιου Ευστρατιάδη, γιατί ο ίδιος επέμενε ότι είχε δει προσχέδιο του πρώτου φύλλου της εφημερίδας, αλλά κανένα σχετικά στοιχείο δεν βρήκα.

Το θέμα συζητήσα, όπως σίγουρα θα ενθυμείται, και με το φίλτατο Φοίβο Σταυρίδη σε εκτενή τηλεφωνική μας επικοινωνία μετά τη δημοσίευση του άρθρου μου στο Φιλελεύθερο με τίτλο «Το Πρώτο Φύλλο της Πρώτης Κυπριακής Εφημερίδας» στις 22-23 Ιουλίου του 1986. Στην τηλεφωνική εκείνη μας συνομιλία ανέφερα στο φίλο συνομιλητή μου ότι είχα σοβαρές αμφιβολίες για την έκδοση της εφημερίδας «Κίτιον» και παρέθεσα για υποστήριξη της άποψής μου σειρά επιχειρημάτων μερικά από τα οποία παραθέτει και ο ίδιος στην εργασία του.

Στοι μεταξύ συνέχισα τις έρευνές μου στο Κυπριακό Δημόσιο Αρχείο, στην Ελλάδα, στο Λονδίνο και στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσσο στην Ουάσιγκτων χωρίς να ανακαλύψω οποιοδήποτε στοιχείο ή νύξη που να αναφέρεται στο «Κίτιον». Ήμουν πια βέβαιος ότι τέτοια εφημερίδα δεν κυκλοφόρησε ποτέ, γι' αυτό εξαγγείλα δημόσια την άποψή μου αυτή με σιγουριά πλέον στην ομιλία μου με τίτλο «Εκατόν Δέκα Χρόνια Κυπριακής Τυπογραφίας και Δημοσιογραφίας» που έδωσα στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας στη Λευκωσία στις 9 Νοεμβρίου του 1988 σε συγκέντρωση που οργάνωσε ο Κυπριακός Σύνδεσμος Τεχνών Επικοινωνίας για να τιμήσει την επέτειο.

Το θέμα συζητήσα εκτενώς και με το Δρα Κώστα Κύρρη, του οποίου είμαι εν γνώμων γιατί το προσωπικό του αρχείο εφημερίδων χρησιμοποίησα και χρησιμοποίηώ με τη δική του ευγενή έγκριση, καθώς και με τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Δρα Πασχάλη Κιτρομηλίδη, που είναι ο Σύμβουλος - Καθηγητής για τη διδακτορική διατριβή που συγγράφω με τίτλο «Η Συμβολή των πρώτων κυπριακών εφημερίδων στην καλλιέργεια του εθνικού φρονήματος των Κυπρίων». Και οι δυο με συμβούλευσαν να μη δημοσιεύσω οτιδήποτε για το θέμα προτού υποβάλω τη διατριβή μου για έγκριση στο Πανεπιστήμιο.

Όσον αφορά το απόσπασμα της εργασίας του φίλτατου Φοίβου Σταυρίδη «Έτσι διαπιστώνεται ότι σκόρπια φύλλα της εφημερίδας Κύπρος / Cyrgus περιλαμβανομένου και του φύλλου αρ. 1 της Α΄ χρονιάς υπάρχουν μονάχα σε μια βιβλιοθήκη του εξωτερικού» στη σελίδα 117 του πιο πάνω τεύχους της ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, το οποίο στηρίζεται στο άρθρο μου που δημοσιεύτηκε στο Φιλελεύθερο τον Ιούλιο του 1986, επιθυμώ να αναφέρω τα ακόλουθα. Πρώτος επεσήμανα και απέκτησα ύστερα από πολυετή έρευνα το πρώτο φύλλο της πρώτης κυπριακής εφημερίδας ΚΥΠΡΟΣ / CYPRUS στο Λονδίνο το 1986. Την πρώτη σελίδα της εφημερίδας αυτής ανατύπωσα και δώρησα σε αρκετούς φίλους. Και εκεί που νόμιζα ότι δεν σώζεται άλλο φύλλο ξαφνικά πέρσι ανακάλυψα και δεύτερο με τον αριθμό 9, το οποίο επίσης απέκτησα και αποδελτίωσα και για το οποίο ετοίμασα και σχετική ανακοίνωση, που όμως ακόμα δεν έκανα δημόσια ούτε δημοσίευσα για τους ίδιους πιο πάνω λόγους. Το δεύτερο αυτό φύλλο είναι σημαντικό γιατί μας οδηγεί σε ορισμένα συμπεράσματα για τη ζωή της πρώτης κυπριακής εφημερίδας που ήσαν ως τώρα άγνωστα και ενισχύει ακόμα περισσότερο την άποψη ότι εφημερίδα «ΚΙΤΙΟΝ» ουδέποτε εξεδόθη.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Διορθωτικά: Στην εργασία «Ή τυπογραφία στην Κύπρο» του Κ. Χρυσάνθη (σελ. 103), ο Νικολ. Φραγκούδης έφερε τὸ πρῶτο κυλινδρικό πιεστήριο και ὄχι ὁ Ἀγησίλαος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΝΕΑΡΧΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

« Ένας δάσκαλος από τον Αγρό »

(Μυθιστορηματική Βιογραφία)

Έκδοση
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΑΓΡΟΥ

Βιβλιοπωλείο Bridgehouse

νέο
Baygon
spray

Καταριδοκτόνο
με μεγάλη διάρκεια δράσης



Είναι πολύ
αποτελεσματικό
για τα οικιακά έντομα.

Καταπολεμά:
Καταρίδες,
μυρμήγκια, ψαράκια,
κοριούς, σκόρους,
τσιμπούρια, αράχνες,
κ.λ.π.


Bayer 

Με την εγγύηση της Bayer.


Δεν καταστρέφει το OZON

Αρ. Εγγραφής Υπ. Γεωργίας Η43

Εισαγωγείς — Διακομιστές:

Κώστας Χριστοδούλου & Σία 

Θ. Θεοδότη 30, Τηλ. 449843, Λευκωσία



με σταθερό
χέρι
για περισσότερο
από 65 χρόνια



**BRITISH
AMERICAN**

Σας δίνει την πιο σωστή απάντηση
στα προβλήματα που αφορούν
την οικονομική σας εξασφάλιση, είτε είναι:

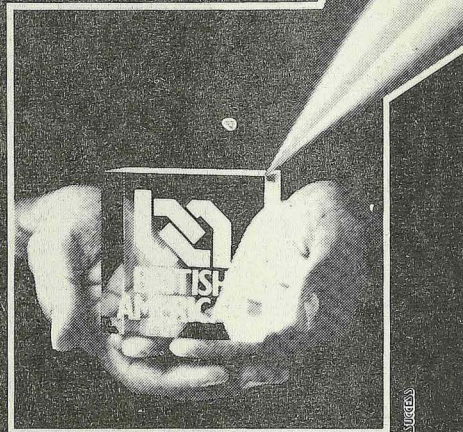
- Προστασία της οικογένειας
- Εξοδα σπουδών για τα παιδιά σας
- Αποταμίευση - σιγουριά για τα χρόνια
αφυπηρέτησης

Money back

Το μοναδικό σχέδιο της Ασφαλιστικής
Εταιρείας BRITISH AMERICAN
που σας καταβάλλει
το **25%** του ασφαλιζόμενου κεφαλαίου
κάθε **5 ΧΡΟΝΙΑ** και στη λήξη ολοκλήρω
το κεφάλαιο.



**BRITISH
AMERICAN**



Λευκωσία: Θεμιστοκλή Δέρβη 39, Τηλ. 02-441989
Λεμεσός: Τηλ. 05-352398
Λάρνακα - Παραλίμνι: Τηλ. 04-656532
Πάφος: Τηλ. 06-242035

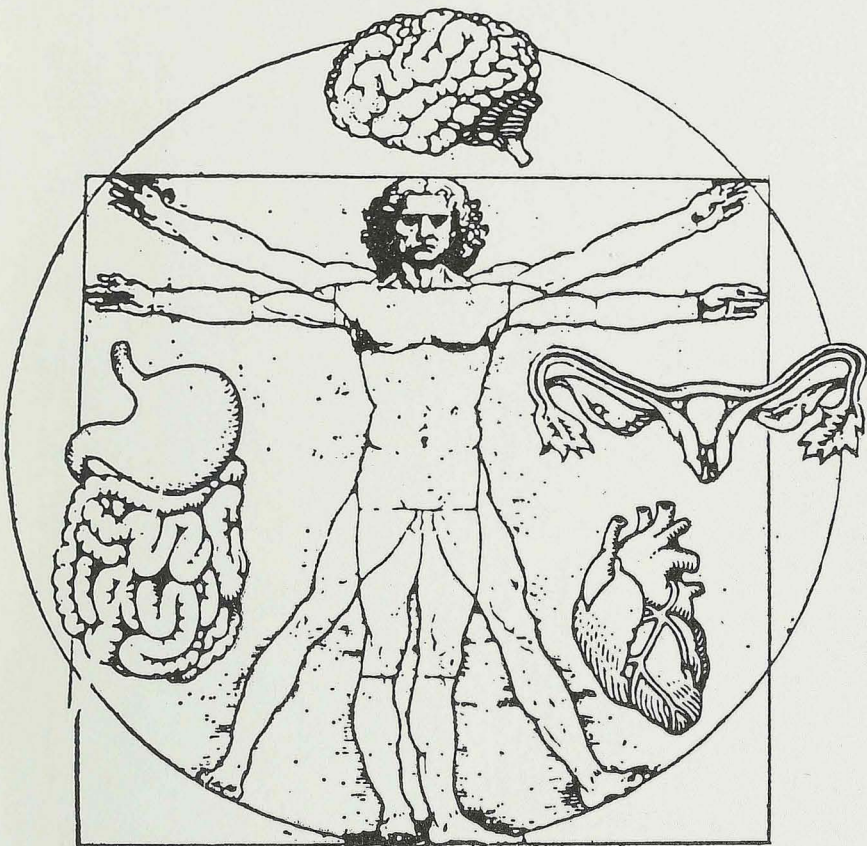
πάντα πρωτοπορεί

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic



provides deeper, more selective anxiolytic relief

**in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**



Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπυρα σας...

